

ПРОСВЕТНИ ГЛАСНИК

СЛУЖБЕНИ ЛИСТ

МИНИСТАРСТВА ПРОСВЕТЕ И ЦРКВЕНИХ ПОСЛОВА

ГОД. XXX

МАЈ 1909

БРОЈ 5

СЛУЖБЕНИ ДЕО

УКАЗИ ЊЕГОВОГА ВЕЛИЧАНСТВА КРАЉА СРБИЈЕ ПЕТРА I

МИНИСТАРСТВО ПРОСВЕТЕ И ЦРКВЕНИХ ПОСЛОВА

ПОСТАВЉЕЊЕ

Указом Његовога Величанства Краља Србије Петра I, од 1 маја 1909 године, на предлог господина Министра просвете и црквених послова, постављен је:

у **Министарству просвете и црквених послова**: за писара II класе г. *Сава Теодосијевић*, абсоовирани правник, и практикант истог министарства.

МИНИСТАРСКИ ИЗАСЛАНИЦИ У СРЕДЊИМ ШКОЛАМА

Господин Министар просвете и црквених послова, одлуком од 15. овог месеца ПБр. 7345. одредио је за своје изасланике на овогодишњим испитима зрелости у средњим школама.

1. за I београдску гимназију:

Г.г. Милана Недељковића (за прво одељење) и д-ра Стевана Марковића (за друго одељење), ванредне професоре Универзитета;

2. за II београдску гимназију:

г. д-ра Бранислава Петронијевића, ванредног професора Универзитета;

3. за III београдску гимназију:

г. д-ра Јована Скерлића, ванредног професора Универзитета;

4. за женску гимназију и за преглед Више Женске Школе у Београду:

г. Јована Н. Томића, библиотекара Народне Библиотеке;

5. за београдску реалку:

г. Јевту Стевановића, редовног професора Универзитета;

6. за гимназију у Зајечару:

г. Ђорђа Станојевића, редовног професора Универзитета;

7. за гимназију у Крагујевцу:

г. д-ра Николу Вулића, ванредног професора Универзитета;

8. за гимназију у Нишу:

г. Павла Поповића, ванредног професора Универзитета;

9. за гимназију у Пожаревцу:

г. д-ра Живојина Ђорђевића, ванредног професора Универзитета;

за гимназију у Ужичу:

г. д-ра Јована Цвијића, редовног професора Универзитета.

Поред тога за преглед приватних школа у Београду, *приватне гимназије професора Зделара и приватне женске гимназије Клеопатре Бајићке*, одређен је д-р Тихомир Р. Ђорђевић, стални доцент Универзитета.

МИНИСТАРСКИ ИЗАСЛАНИЦИ

ЗА ПРЕГЛЕД ПРИВАТНИХ СРЕДЊИХ ШКОЛА

Господин Министар просвете и црквених послова, одлуком својом од 25. овог месеца ПБр. 8045., одредио је за своје изасланике за преглед приватних средњих школа:

1. у *приватној гимназији у Алексинцу*: г. д-ра Станоја Станојевића, ванредног професора Универзитета;

2. у *приватној вишој женској школи у Ваљеву*: г. Богдана Јанковића, директора ваљевске гимназије;

3. у *приватној женској гимназији у Врању*: г. Симу Златичанина, директора врањске гимназије;

4. у приватној женској гимназији у Зајечару: г. Ђорђа М. Станојевића, редовног професора Универзитета, поред прегледа зајечарске гимназије;

5. у приватној женској гимназији у Јагодини: г. Срет. М. Аџића, управитеља Мушке Учитељске Школе у Јагодини;

6. у приватној вишој женској школи у Крушевцу: г. Дим. Ј. Тричковића, директора крушевачке гимназије;

7. у приватној женској гимназији у Неготину: г. Ђорђа Стојковића, директора неготинске гимназије;

8. у приватној женској гимназији у Нишу: г. Петра С. Павловића, професора II београдске гимназије;

9. у приватној женској гимназији у Пироту: г. Николу Ракића, директора пиротске гимназије;

10. у приватној женској гимназији у Пожаревцу: г. Живојина Ј. Јуришића, професора реалке;

11. у приватној гимназији у Прокупљу: г. Милана Банића, професора нишке гимназије;

12. у приватној женској гимназији у Смедереву: г. д-ра Александра Белића, ванредног професора Универзитета; и

13. у приватној женској гимназији у Ужицу: г. Јована Цвијића, редовног професора Универзитета, поред прегледа ужичке гимназије.

НАДЗОРНИЦИ НАРОДНИХ ШКОЛА

На основу чл. 84. зак. о народним школама, а у вези са одлуком Главног Просветног Савета од 30. маја ове године СБр. 120. за своје изасланике, који ће крајем ове школске године прегледати основне школе и оценити рад наставника, Господин Министар просвете и црквених послова одлуком својом од 29. маја 1909 год. ПБр. 8280 одредио је:

у Београду:

Г.г. Јована Миодраговића, професора у пензији из Београда, г.г. Милана Дукића и Владана Јовановића, професоре I београдске гимназије и д-ра Стевана Окановића, професора Жен. учитељ. школе у Београду.

У београдском округу:

1. За срез *врачарски*: г. Славка Милића, професора III београдске гимназије;

2. За срез *грожански*: г. Милоша Зечевића, професора II београдске гимназије;

3. За срез *колубарски*: г. Стевана Маринковића, професора I београдске гимназије;

4. За срез *космајски*: г.г. Милана Вујановића и Јована Марјанског, професоре III београдске гимназије;

5. За срез *посавски*: г. Светислава Максимовића, професора I београдске гимназије;

У ваљевском округу:

1. *За Ваљevo и ваљевски срез*: г. Михаила Атанасијевића, професора шабачке гимназије;
2. *За срез посавски*: г. Војислава Станчића, учитеља из Шапца;
3. *За срез тамнавски*: г. Уроша Благојевића, учитеља из Београда;
4. *За срез подгорски*: г. Љубомира Селаковића, учитеља из Обреновца;
5. *За срез колубарски*: г. Сретена Вукашиновића, професора ваљевске гимназије;

У врањском округу:

1. *За срезове јабланички и пољанички*: г. Димитрија Лазаревића, учитеља из Београда;
2. *За Врање и срез масурички*: г. Павла Љотића, професора алексиначке учитељске школе;
3. *За срез ичињски*: г. Борђа Јовановића, учитеља из Београда;
4. *За срез власотиначки*: г. Драгутина Младеновића, учитеља из Београда;
5. *За срез лесковачки*: г. Мирка Поповића, професора II београдске гимназије;
6. *За Лесковац*: г. д-ра Стевана Окаповића, професора женске учитељске школе у Београду.

У крагујевачком округу:

1. *За Крагујевац (без Вежбаонице) и срез гружански*: г.г. Јеремију Живановића, професора II београдске гимназије и Милана Зарића, професора ваљевске гимназије;
2. *За срез лепенички*: г.г. Теодосија Бошковића, и Владимира Радивојевића, професоре крагујевачке гимназије;
3. *За срез крагујевачки*: г. Софронија Симића, професора женске учитељске школе у Крагујевцу;
4. *За срез јасенички*: г.г. Драгутина Костића, професора II београдске гимназије и Михаила Стојанчевића, професора крагујевачке гимназије.

У крајинском округу:

1. *За Неготин и срез неготински*: г.г. Милана Павловаћа и Емила Цветића, професоре мушке учитељске школе у Јагодини;
2. *За срез брзопаланачки*: г. Јована Срећковића, учитеља из Параћина;
3. *За срез кључки*: г. Станишу Станишића, учитеља из Београда;
4. *За срез крајински*: г. Светислава Поповића, учитеља из Београда;
5. *За срез поречки*: г. Саватија Грбића, учитеља из Бољевца.

У крушевачком округу:

1. *За Крушевац и срез расински*: г.г. Јована Кангрџу и Радивоја Илића, професоре крушевачке гимназије;
2. *За срезове: жуписки и копаонички*: г. Јована Милијевића, учитеља из Јагодине;

3. *За срез ражањски*: г. Јевту Милошевића, учитеља из Прокупља;

4. *За срез трстенички*: г. д-ра Михаила Вукчевића, професора III београдске гимназије.

У моравском округу:

1. *За Ђурију и срез деспотовачки*: г. Чедомиља Петровића, професора реалке;

2. *За срез белички* (без Јагодине) г. Грујицу Аџековића, учитеља из Београда;

3. *За срез темнићски*: г. Стевана Живојиновића, учитеља из Крушевца;

4. *За срез левачки*: г. Владимира Стојановића, професора Богословије Св. Саве;

5. *За срез параћински*: г. Боривоја Ђорђевића, учитеља из Дубоке;

6. *За срез ресавски*: г. Тодора Бушетића, учитеља из Пољне.

У нишком округу:

1. *За Ниш — мушке школе — и срез бањски*: г. Милана Аранџевића, професора нишке гимназије;

2. *За Ниш — женске школе — и срез моравски*: г. Александра Крстића, професора нишке гимназије;

3. *За срез нишки*: г. Николу Чолаковића, учитеља из Београда;

4. *За срезове: сврљишки и алексиначки*: (без Алексица) г. Стевана Ђорђевића, учитеља из Београда.

У пиротском округу:

1. *За Пирот на Пазару и срез белошаланачки*: г. Владимира Радића, професора пиротске гимназије;

2. *За Пирот у Тија Бари и срез лужнички*: г. Косту Костића, професора пиротске гимназије;

3. *За срез нишавски*: г. Јована Миленковића, професора врањске гимназије.

У подринском округу:

1. *За Шабац* (поцерска улица) *и срез поцерски*: г. Живка Романовића, професора шабачке гимназије;

2. *За Шабац* (Карађорђева улица) *и срез азбуковачки*: г. Симу Цветковића, професора шабачке гимназије;

3. *За Шабац* (на Камичку и Мајуру) *и срез рађевски*: г. Николу Јанчића, професора шабачке гимназије;

4. *За срез јадрански*: г. Љубомира Миловановића, професора II београдске гимназије;

5. *За срез мачвански*: г.г. Луку Зрнића и Јована Дравића, професоре београдске реалке;

6. *За срез посаво-тамнавски*: г. Михаила Станојевића, учитеља из Београда.

У пожаревачком округу :

1. *За Пожаревац и срез моравски* : г.г. Петра Илића, професора крагујевачке гимназије и Рудолфа Бикловића, професоре пожаревачке гимназије;
2. *За срез рамски* : (без В. Градишта) : г. Божидара Ђорђевића, професора пожаревачке гимназије;
3. *За В. Градиште и срез голубачки* : г. Михаила Миладиновића, професора пожаревачке гимназије;
4. *За срез звишки* : г. Михаила Михаиловића, учитеља из Ниша;
5. *За срез млавски* : г.г. Милана Поповића и Крсту Димитријевића, учитеље из Лесковца;
6. *За срез пожаревачки* : г.г. Антонија Миладиновића и Милана Станојевића, учитеље из Пирота;
7. *За срез хомољски* : г. Милвоја Башића, професора III београдске гимназије.

У рудничком округу :

1. *За Г. Милановац и срез качерски* : г. Илију Ђукановића, професора I београдске гимназије;
2. *За срез љубићски* : г. Миладина Шеварлића, професора II београдске гимназије;
3. *За срез таковски* : г. Светолика Стевановића, професора I београдске гимназије.

У смедеревском округу :

1. *За Смедерево и срез орашки* : г.г. д-ра Милвоја Јовановића и Илију Лалевића, професоре II београдске гимназије;
2. *За срез јасенички* : г.г. Светозара Павића и Вучка Јоксимовића, професоре врањске гимназије;
3. *За срез подунавски* : г. Јована Анђелковића, учитеља из Смедерева.

У тимочком округу :

1. *За Зајечар и срез тимочки* : г. Ђорђа Ничића, професора зајечарске гимназије;
2. *За срез заглавски* : г. Живка Стефановића, професора алексиначке учитељске школе;
3. *За срез зајечарски* : г.г. Михаила Марковића и д-ра Душана Пантелића, професоре зајечарске гимназије;
4. *За срез бољевачки* : г. Илију Радосављевића, учитеља из Београда и г. Војислава Ђорђевића, учитеља из Бадњевца.

У топличком округу :

1. *За Прокуље и срез прокулачки* : г. д-ра Данила Катића, професора III београдске гимназије;
2. *За срезове : добрички и косанички* : г. Јована Петровића, учитеља из Беле Паланке.

У ужичком округу :

1. *За Ужице и срезове ужички и црногорски*: г. Милана К. Петковића, професора крагујевачке гимназије.
2. *За срезове пожешки и ариљски*: г. Петра Јоксимовића, учитеља из Београда;
3. *За срезове златиборски и рачански*: г. Уроша Кубуровића, професора чачанске гимназије.

У чачанском округу :

1. *За Чачак и срез трнавски*: г. Милана Банића, професора нишке гимназије;
2. *За срез драгачевски*: г. Аћима Анђелковића, професора крагујевачке гимназије;
3. *За срез моравски*: г. Савка Филиповића, учитеља из Чачка;
4. *За срезове жички и студенички*: г. Младена Симовића, учитеља из Беле Реке.

Напомена: У Вежбаоницама Женске Учитељске Школе у Београду и Крагујевцу и свим народним школама у Алексинцу и Јагдини, испите ће извршити управитељи Учитељских школа у тим местима.

РАДЊА ГЛАВНОГА ПРОСВЕТНОГ САВЕТА

980. РЕДОВНИ САСТАНАК

8. априла 1909. год.

Били су: председник д-р Михаило Петровић; потпредседник Миливоје Ј. Поповић; редовни чланови: Ранко Петровић, Сава Антоновић, Јосиф Ковачевић, Љубомир Протић, д-р Чедомиљ Митровић, д-р Душан Рајићић, Мирко М. Поповић, Светислав Максимовић; ванредни чланови: Сретен Пашић, Миливоје Башић, д-р Светолик Стевановић и Михаило Станојевић.

Пословођа Михаило Недељковић.

I

Прочитан је и примљен записник 979. састанка.

II

Прочитано је писмо г. Министра просвете и црквених послова ПБр. 13023. од 7. ов. мес., ПБр. 4631, којим се моли Савет да предложи празна и привремено попуњена места (по чл. 40. закона о народним школама), која треба објавити засебним стецајем.

После дуже дискусије Савет је, већином гласова, одлучио: да се места означена у приложеноме списку имају за сад сматрати као тежа места.

III.

Прочитано је писмо г. Министра просвете и црквених послова од 8 ов. мес. ПБр. 4675, којим се спроведи Савету реферат г. начелника Министарства просвете и црквених послова о приватним средњим школама заједно са свима прилозима, с тим да Савет, у што краћем времену, да своје мишљење о свему што је у реферату наведено и да изради потребна правила и уредбе за приватне средње школе отворене на основи чл. 7. закона о средњим школама, узимајући у обзир при том и сва друга питања, која се тичу односа приватних средњих школа и Министарства, и која су до сада давала повода за рад Министарства.

Савет је одлучио: да се умоле г. г. Васа Димић, директор гимназије у пензији, Живојин Ј. Јуришић, професор реалке, Мирко М. Поповић, професор II београдске гимназије, Светислав Максимовић и д-р Светолик Стевановић, професори I београдске гимназије, да овај предмет комисијски проуче и израде потребна правила и уредбе, па о томе реферирати Савету у што краћем року.

IV.

Саслушан је заједнички реферат г. г. Саве Антоновића, директора I београдске гимназије, Ранка Петровића, директора III београдске гимназије, Јосифа Ковачевића, директора реалке, и Павла Поповића, вавредног професора Универзитета, о томе: како треба поступати са оним лицима, која нису свршила целу средњу школу а желе да у њој полажу испит зрелости по свршетку друге неке стручне школе.

Према овом реферату Савет је, већином гласова, дао мишљење:

I, да се кандидати, који су према садашњем закону и садашњим наставним плановима и програмима свршили нижу школу Војне Академије, Учитељску Школу или Трговачку Академију и у тим школама положили завршни испит (учитељски испит зрелости, испит спремности), могу пустити на испит зрелости у средњим школама пошто приватно положе разредне испите из оних предмета које у средњим школама нису учили; али могу по решењу и одобрењу г. Министра просвете и прквених послова бити ослобођени полагања разредних испита из оних предмета, које су учили у стручним школама у обиму који одговара наставном плану и програму средњих школа и то:

1. кандидати који су свршили нижу школу Војне Академије могу бити ослобођени полагања разредних испита у гимназији из: српског језика, немачког и француског језика, историје српске и опште, математике, руског језика и физике, а у реалци поред горе побројаних испита још из цртања до VII разреда закључно;

2. кандидати који су свршили Учитељску Школу могу бити ослобођени полагања разредних испита у гимназији из: српског језика, историје српске и опште, јестаственице, филозофске пропедевтике и руског и немачког језика, ако су који од тих језика учили, а у реалци поред горе побројаних испита још из хемије с технологијом;

3. кандидати који су свршили Трговачку Школу могу бити ослобођени полагања разредних испита у гимназији из: српског језика из V разреда, немачког и француског језика из V, VI и VII разреда, историје српске и опште од V—VIII разреда и земљописа, а у реалци поред горе побројаних испита још из хемије с технологијом.

II. Да се кандидати који су према садашњем закону и садашњем наставном плану и програму свршили Богословију Св. Саве (богословски испит зрелости) могу пустити на испит зрелости у средњим школама пошто приватно положе разредне испите од V—VIII разреда при чему на напред показани начин могу бити ослобођени разредних испита у гимназији из: веронауке, српског језика, грчког и латинског језика, немачког и руског језика, филозофске пропедевтике, српске и опште историје и јестаственице, а све то важи и за реалку.

Овим је састанак закључен.

981. РЕДОВНИ САСТАНАК

14. априла 1909. год.

Били су: председник д-р Михаило Петровић; потпредседник Ми-
ливоје Ј. Поповић; редовни чланови: Ранко Петровић, Сава Антоно-
вић, Јосиф Ковачевић, Љубомир Протић, Павле Поповић, д-р Чед-
Митровић, д-р Душан Рајичић, Мирко М. Поповић, Светислав Мак-
симовић; ванредни чланови: д-р Милан Радовановић, Миливоје Башић.

Пословођ: Мих. Недељковић.

I

Прочитан је и примљен записник 980. саветског састанка.

II

Прочитана су писма г. Министра Просвете и Црквених Послова
којим се спроводе Главном Просветном Савету на оцену 11 рукописа
Историје Српског Народа за IV разред основних школа, који су на
расписани стечај министарства просвете и црквених послова од 3. окт.
прошле године ПБр. 114 поднели ови писци: Чедомир Тодоровић,
учитељ из Сремчице; Владимир Радојевић, професор крагујевачке гим-
назије и Владимир Милутиновић, учитељ из Крагујевца; Јован Ђорђевић,
професор десковачке гимназије и Владимир Петровић, учитељ из Лес-
ковца, Богдан Жарковић, Ненад Ненадовић, Звездан Даничић, Облачић
Раде, Х. У., Миленко, Битка код Велбужда 1330 године, Veritas maxima.

Савет је одлучио: да се умоле г.г. Јован Томић, библиотекар
Народне Библиотеке, Љубомир Протић, управитељ Женске Учитељске
Школе у Београду и Димитрије Соколовић, учитељ из Београда, да
све ове поднесене списе у рукопису комисијски прегледају и да Савету
поднесу заједнички реферат.

III

Прочитано је писмо г. Министра Просвете и Црквених Послова
од 2. ов. мес. ПБр. 4274, којим се спроводи Главном Просв. Савету
на оцену и мишљење молба Рајковића и Туковића, оvd. књижара,
који моле да се књиге њиховог издања: „Најбољи друг“ од Саватија
Грбића, учитеља, „Први дечији цвркути“ од Димитрија Глигорића—Со-
кољанина, учитеља, и „Ризница“ од Пере В. Јовановића и Милорада
Петровића, учитеља, препоруче за награду ученицима основних школа
о испитима и за школске књижице основних школа.

Савет је одлучио: да се умоле г.г. Сретен Пашић, управитељ
Више Женске Школе у Београду и Михаило Станојевић, учитељ из
Београда, да ове књиге прегледају и да Савету поднесу заједнички
реферат.

IV

Прочитано је писмо г. Министра Просвете и Црквених Послова
од 13. ов. мес. ПБр. 4805, којим се спроводи Главном Просв. Савету

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

WWW.UNILIB.RS

на оцену и мишљење молба Василија С. Марковића, бив. суплента илевалске гимназије, који моли да се његов „Мали атлас за Историју Српског Народа“ (за средње школе) откупи за уџбеник државног издања.

Према усменом реферату г. Саве Антоновића, директора I београдске гимназије, и писму г.г. д-р Јована Цвијића, редовног професора Универзитета, и д-р Станоја Станојевића, ванредног професора Универзитета, Савет је дао мишљење: да се Василија С. Марковића: „Мали атлас за Историју Српског Народа“ (за средње школе), који има 20 листова са 30 главних и споредних карата, може откупити за уџбеник државног издања а за суму од (2000) две хиљаде динара с тим, да г. Марковић, по могућству, мало увелича формат карата и да за напред означену суму буде дужан вршити коректуру и водити надзор над израдом.

V

Прочитано је писмо г. Министра Просвете и Црквених Послова од 15. ов. мес. ПБр. 4968, којим се спроводи Главном Просв. Савету на оцену и мишљење молба г. Јована Миодраговића, професора у пензији, који моли да се његова штампана књига „Српска звезда или Српство у културној борби“ препоручи за школске књижице народних, средњих и стручних школа.

Према усменом реферату г. д-р Душана Рајчића, референта за основну наставу, Савет је дао мишљење: да се књига „Српска звезда или Српство у културној борби“ од г. Јована Миодраговића, професора у пензији, може препоручити за школске књижице народних, средњих и стручних школа.

VI

Прочитано је писмо г. Министра Просвете и Црквених Послова од 15. ов. мес. ПБр. 5091, којим се спроводи Савету на оцену акт г. Стевана Ловчевића, директора гимназије у пензији, од 15. ов. мес. а поводом одлуке саветске донете на 972 састанку од 10. децембра прошле године о откупу његове Опште Историје за више разреде средњих школа.

Поводом овога Савет је дао ово објашњење: одлука Главног Просветног Савета, донета на 962 састанку од 10. децембра прошле године, о откупу Опште Историје за више разреде средњих школа од г. Стевана Ловчевића, директора у пензији, важила је за случај, да се поред дела откупе и сви штампани примерци. Како г. Ловчевић не пристаје на такву одлуку, то с погледом на то, да је потребно откупити ово дело за уџбеник државног издања, Савет налази: да би се у случају да откуп овог дела не буде везан за откуп штампаних примерака могло г. Ловчевићу у име откупне цене самога дела издати до (200) две хиљаде динара.

VII

Прочитано је писмо г. Јеленка Михаиловића и Николе Лазића, професора реалке, и Ристе Николића, професора II београдске гимназије, којим извештавају Савет да им није могуће примити се реферовања о

штампаној књизи г. Тодора Радивојевића: „Основи математичке географије“ за ученике VI разреда средњих школа.

Савет је ово саопштење примио знању и одлучио: да се умоле г.г. Максим Трпковић, професор II београдске гимназије, Светислав Максимовић, професор I београдске гимназије и д-р Јован Ердељановић, стални доцент Универзитета, да прегледају ову књигу и да Савету поднесу заједнички реферат.

VIII

Прочитано је писмо г. Миливоја Башића, професора III београд. гимназије и Драгутина Костића, професора II београдске гимназије, који у вези са саветском одлуком донетом на 977 састанку од 25. фебруара ове године, извештавају Савет, да су понова прегледали рукопис Синтаксе српског језика од г. Илије Лалевића, професора, и уверили се, да је г. Лалевић учинио потребне измене према реферату и у споразуму са њима.

Савет је ово саопштење примио знању и одлучио: да се о предњем извести и г. Министар Просвете и Црквених Послова ради знања и даљег рада.

IX

Саслушан је усмени реферат г. Миливоја Ј. Поповића, начелника Министва Просвете и Црквених Послова, о раду комисије, која је на 974 састанку од 15. јануара ове године одређена да изради ближу уредбу о отварању мањих јавних библиотека по варошима, а тако исто да предложи и места у којима би редом ваљало отворати ове јавне библиотеке.

Према овом реферату Савет је дао мишљење: да би нове јавне библиотеке требало најпре, по могућству, још у току ове године, отворити у Зајечару, Лозници, Алексинцу и Јагодини; а за тим у Враћи, Шапцу, Ваљеву, Ужицу, Крушевцу, Лесковцу, Прокупљу, Чачку, Пожаревцу и другим местима с обзиром на месне прилике и шта поједина места и окрузи буду понудили за отварање јавних библиотека.

Овим је закључен овај састанак.

982. РЕДОВНИ САСТАНАК

22. априла 1909. год.

Били су: председник д-р Михаило Петровић; потпредседник Миливоје Ј. Поповић; редовни чланови: Ранко Петровић, Јосиф Ковачевић, Љубомир Протић, д-р Чедомиљ Митровић, д-р Душан Рајичић, Мирко М. Поповић, Светислав Максимовић; ванредни чланови: Михаило Станојевић.

Послелоја: Михаило Недељковић.

I

Прочитан је и примљен записник 981 саветског састанка.

II

WWW.UNILIB.RS

Прочитано је писмо г. Министра просвете и црквених послова од 21. марта ове године ПБр. 3785, којим се пита Главни Просветни Савет за мишљење: да ли би г-ђу Наталију Радловићку (пређе Мадаревићеву), бив. учитељицу, требало вратити у учитељску службу.

Савет је одлучио: да се умоле г.г. д-р Чедомиљ Митровић, ванредни професор Универзитета, Светислав Максимовић, професор I београдске гимназије, и Михаило Станојевић учитељ, да по овоме поднесу Савету заједнички реферат.

III

Прочитано је писмо г. Министра просвете и црквених послова од 10. ов. мес. ПБр. 4640, којим се пита Главни Просветни Савет за мишљење: да ли би г-ђу Лепосаву Лапчевићку, бив. учитељицу, требало вратити у учитељску службу.

Савет је одлучио: да се умоле г.г. д-р Чедомиљ Митровић, ванредни професор Универзитета, Светислав Максимовић, професор I београдске гимназије и Михаило Станојевић, учитељ, да по овоме поднесу Савету заједнички реферат.

IV

Прочитано је писмо г. Министра просвете и црквених послова од 15. ов. мес. ПБр. 4956, којим се спроводи Главном Просветном Савету на мишљење молба г-ђице J. Ramus, која моли за одобрење да у Београду отвори сликарски атеље и да у исти може да прима као ученице госпође и госпођице, које су раде да изучавају сликарство.

Савет је одлучио: да се умоле г.г. Ђорђе Јовановић и Риста Вукановић, виши учитељи вештина, да прегледају ову молбу и приложене документе и да Савету поднесу заједнички реферат.

V

Прочитано је писмо г. Министра просвете и црквених послова од 18. ов. мес. ПБр. 4725, којим се спроводи Главном Просветном Савету на оцену и мишљење молба г. Софронија Симића, проф. Женске Учитељске Школе у Крагујевцу, који моли да се његова штампана књига „Методика познавања облика“ препоручи за књижице основних школа.

Према усменом реферату г.г. Љубомира Протића, управитеља Женске Учитељске Школе у Београду и Михаила Станојевића, учитеља, Савет је дао мишљење: да се „Методика познавања облика“ од г. Софронија Симића, професора Женске Учитељске Школе у Крагујевцу, може препоручити за књижице основних школа.

VI

Прочитано је писмо г. Министра просвете и црквених послова од 22. ов. мес. ПБр. 5534, којим се спроводи Савету на оцену и мишљење молба г. Чедомира Марјановића, професора II београдске гимназије, који моли да се његова штампана књига „питање о народном просвећивању у Србији“ препоручи за књижице основних и средњих школа као и за поклањање ученицима средњих школа.

Према усменом реферату г. Љубомира Протића, управитеља Женске Учитељске Школе у Београду и Михаила Станојевића, учитеља, Савет је дао мишљење: да се књига „Питање о народном просвећивању у Србији“ од г. д-р Чедомира Марјановића, професора II београдске гимназије, може препоручити за књижнице основних и средњих школа, као и за поклањање ученицима средњих школа.

VII

Прочитано је писмо г. Министра просвете и црквених послова од 2. ов. мес. ПБр. 4243 којим се спроводе Савету на оцену и мишљење сва акта по кривици г. Петра Тасића, учитеља из Рибара.

По размотрењу свих акта кривице оптуженог г. Петра Тасића, учитеља из Рибара, и службених података, Савет је стекао уверење, да се г. Тасић огрешио о дужност свога учитељског позива. С тога, ценећи како оптужбу тако и одбрану оптуженог с обзиром на признање његово као олакшавану, и раније кажњавање као отежавну околност, Савет је, већином гласова, дао мишљење: да би г. Тасић у интересу народне наставе требао за сада да буде кажњен за повреду дужности свога учитељског звања — тач. 12. чл. 45. у вези са чл. 1. закона о народним школама, казном коју сам Господин Министар одреди.

VIII

Прочитано је писмо г.г. Јосифа Ковачевића, директора реалке, Илије Н. Ђукановића, професора I београдске гимназије и Славка Милића, професора III београдске гимназије, чланова комисије за избор математичких уџбеника у средњим школама.

Главном Просветном Савету

Част нам је известити Главни Просветни Савет, да смо и по трећи пут прегледали Мочникову Алгебру са збирком задатака, коју је г. Ваца Димић превео и према нашим ранијим напоменама прерадио.

Овако прерађена Алгебра са збирком може се одмах дати у штампу.

Осим тога пошто се програм из математике за реалке нешто мало разликује од програма за гимназије, то смо мишљења да би се ово могло унети у ово издање, тим пре што се један део овога налази и овде, а нешто је штампано у ранијем издању, — остатак се може израдити за време штампања. Овде су допуне учињене у уџбенику из геометрије.

Благодаримо Главном Просветном Савету на поверењу.

22. априла 1909. г.
у Београду

Јос. Ковачевић
Ил. Н. Ђукановић, проф.
С. Милић, проф.

Савет је ово саопштење примио знању и одлучио: да се у овај уџбеник унесе и партија о биномном обрасцу и да се о свему овоме извести и г. Министар просвете и црквених послова ради знања и даљег рада.

Г.г. Јосифу Ковачевићу, Илији Н. Ђукановићу и Славку Милићу на име награде за реферовање о свима предложеним математичким

уџбеницима за средње школе као и за посебно прегледање и реферовање извршених превода Мочникових уџбеника, одређено је свакоме по (100) сто динара.

IX

Прочитано је писмо г.г. Сретена Пашића, управитеља Више Женске Школе у Београду и Љубомира Протића, управитеља Женске Учитељске Школе у Београду, којим извештавају Главни Просветни Савет, да су понова прегледали рукопис „Дечји Свет“ од г. Тире Ранчића, учитеља, и уверили се да је г. Ранчић учинио у рукопису потребне измене према одлуци Главног Просветног Савета донетој на 977 састанку од 2. фебруара ове године.

Савет је ово саопштење примио знању и одлучио: да се о овоме извести и г. Министар просвете и црквених послова ради знања и даљег рада.

X

Саслушан је усмени реферат г.г. Јосифа Ковачевића, директора реалке и д-ра Душана Рајчића, референта за основну наставу, о томе: да је г. Сима Јеврић, учитељ из Београда, учинио у споразуму са њима и према напоменама изложеним у реферату, потребне измене у Упутствима која иду уз његове рачуналке за I и II раз. основне школе.

Савет је ово саопштење примио знању с тим да се распис о препоруци ове рачуналке изда, пошто г. Јеврић извести Савет о дефинитивној продајној цени ове рачуналке.

Г. г. Јосифу Ковачевићу и д-р Душану Рајчићу на име реферовања о овим рачуналкама и упутствима која уз њих иду, одређено је свега (40) четрдесет динара.

XI

Саслушан је писмени реферат г. Јована Ђ. Јовановића, професора Мушке Учитељске Школе у Јагодинама, по молби г-ђе Софије Митровићке, врш. дужности учитељице у Бољетину.

Према овом реферату Савет је дао мишљење: да се г-ђа Софија Митровићка, врш. дужности учитељице у Бољетину, може, на основи чл. 30. закона о народним школама, поставити за привремену учитељицу.

Овим је састанак закључен.

НАУКА И НАСТАВА

ДРЖАВНЕ И ПРИВАТНЕ СРЕДЊЕ ШКОЛЕ У I И II ТРОМЕСЕЧЈУ ОВЕ ШКОЛСКЕ ГОДИНЕ (ИЗРАЂЕНО ПРЕМА ДИРЕКТОРСКИМ ИЗВЕШТАЈИМА)

Државне средње школе.

О настави.

У току првога и другога тромесечја ове школске године настава, у главном, у већини средњих школа није текла уредно са разних узрока. Тако :

У *I београдској гимназији* у I тромесечју настава није текла уредно на првом месту због узбуђења, неспокојства и бриге и наставника и ученика поводом тешког положаја, у који је Србија била доведена анексијом Босне и Херцеговине. Но поред ове случајне и опште сметње, овој гимназији стално у настави смета и сама зграда у којој је смештена, јер она ни по месту ни по распореду није погодна за школу; даље, врло велики број ученика по разредима, који највећим делом немају потребно домаће васпитање и кућевни надзор; често мењање завода од стране појединих ученика, а тако исто и доста велика оптерећеност појединих наставника другим споредним пословима. — У II тромесечју настава је, према општим приликама, текла доста уредно.

У *II београдској гимназији* предавања су почела тек 3. септембра али су због заразних болести у нижим разредима морала бити обустављена од 23. октобра до 7. новембра а због дезинфиковања, кречења и прања свих просторија, нису држана предавања у свима разредима од 10. до 19. октобра. Ну поред овога редовну је наставу ометао и доста често одсуствовање појединих наставника, било због болести,

било због тога што су морали ићи на војну вежбу. Како ова гимназија има највећи број ученика, то се за учионицу морала употребити и сала за цртање, у којој су држана предавања и из хемије, а тако исто и сала за гимнастику, те је тиме настава из ових предмета, без потребних просторија, трпела уштрба.

У *III београдској гимназији* предавања су почела 1. септембра и текла су у главном без великих сметња и ремећења. Настава је ремећена за извесно време ђачким манифестацијама чињеним приликом извршења анексије Босне и Херцеговине и одсуствовањем појединих наставника због болести или одласка на војну вежбу.

У *реалици* за време I тромесечја настава је ометало врло често мењање распореда, дуже одсуствовање једног наставника и ђачке манифестације чињене приликом извршења анексије Босне и Херцеговине. — У II тромесечју настава је текла уредно.

У *зајечарској гимназији* у I тромесечју настава није могла бити редовна све до 27. октобра због оскудице у наставницима. Због тога се за све то време морало радити са редуцираним бројем часова. Од 27. октобра настава је почела да се изводи по сталном распореду и са потребним бројем наставника. — У II тромесечју и ако је један наставник одсуствовао дуже времена због војне вежбе а други као народни посланик, ипак је настава текла уредно, јер су часови одсутних наставника за све време замењивани.

У *крагујевачкој гимназији* предавања су почела 1. септембра и настава је у главном текла уредно и за време I и за време II тромесечја, ма да су поједини наставници одсуствовали било због војне вежбе, било због болести.

У *нишкој гимназији*, због доцне објављеног професорског распореда, предавања су почела 10. септембра. Настава је у току I тромесечја ремећена услед тога што поједини наставници, распоређени за ову школу, нису одмах дошли, са разних узрока, на дужност, а за извесно време није било ни свих потребних наставника. Сем тога и спољашње прилике доста су реметиле редован ток наставе. — У II тромесечју настава је текла доста уредно, ма да су јој доста сметала војна вежбања ученика старијих разреда и доста честа побољевања наставника.

У *пожаревачкој гимназији* у I тромесечју није текла настава уредно због наставничких промена и немања за дуже време наставника за француски језик; а у II тромесечју опет због тога што су поједини наставници морали прекидати рад и одлазити на војну вежбу или због болести одсуствовати.

У *ужичкој гимназији* почела су предавања, по привременом распореду, 25. августа али настава није за дуже времена могла тећи уредно због честе промене наставника и што, због шарлаха, нису др-

жана предавања двадесет дана. Почев од 22. октобра па и кроз цело II тромесечје настава није имала више никаквих сметњи.

WWW.UNILIB.RSU

У *ваљевској гимназији* почела су предавања 2. септембра, али је настава ремећена премештањем наставника а тако исто и одсуствовањем појединих наставника било због болести било због одласка на војну вежбу. Сем тога I и II разред није долазио на предавања од 30. септембра до 19. октобра због шарлаха. — У другом тромесечју боловала су два наставника и то један од 1. децембра до 1. марта, а други од 20. новембра, чији су часови, постављењем новог наставника, понова распоређени

У *крушевачкој гимназији*, због преправке и дозиђивања школске зграде, предавања су почела 1. октобра. Због овога и због чешћег одсуствовања појединих наставника, ради одласка на војну вежбу, због боловања или што су имали у кући заразне болести, настава није могла тећи уредно ни у току I ни у току II тромесечја. Сем тога, због шарлаха, предавања су морала бити обустављена од 21. јануара до 20. фебруара.

У *шабачкој гимназији* у I тромесечју настава није текла уредно због промена извршених у наставничком особљу, због ђачких манифестација приликом извршења анексије Босне и Херцеговине и честог распоређивања предмета на наставнике. — У II тромесечју редовну је наставу реметило јаче одсуствовање наставника, од којих су двојица били на војној вежби а четворица боловали.

У *врањској гимназији*, због шарлаха, предавања су морала бити обустављена од 6. новембра до 2. јануара. Услед тога је, по одобрењу Министарства, I тромесечје завршено 6. јануара а у другом тромесечју рађено је само непуна два месеца.

У *јагодинској гимназији*, због шарлаха, предавања су морала бити обустављена од 20. октобра до 17. новембра. Због овога и због промена извршених у наставничком особљу и одсуствовања појединих наставника, настава није текла уредно у I тромесечју. Неуредна настава била је и у II тромесечју опет због шарлаха и одсуствовања појединих наставника због војне вежбе.

У *широтској гимназији* предавања су почела на време — 20. августа, али настава није текла уредно због оставке једног наставника, дужег одсуствовања директоровог и једног наставника и због чешћих измена у распореду предмета на наставнике. — У II тромесечју, због малих богиња, морала су бити предавања обустављена од 1. до 31. децембра а од 15. јануара до 3. фебруара два су наставника одсуствовала због војне вежбе, те због тога ни у овоме тромесечју настава није могла тећи уредно.

У *чачанској гимназији* су редовна предавања почела на време и настава је у I тромесечју, у главном, текла уредно, изузимајући само

два предмета, чији су наставници дошли доцније на дужност. — У II тромесечју, због болести појединих наставника, настава није била баш сасвим у реду.

У *лесковачкој гимназији* су предавања почела 26. августа и настава је у I тромесечју текла уредно а у другом тромесечју то није могло бити с тога, што су поједини наставници морали одсуствовати због војне вежбе.

У *неготинској гимназији* је настава текла уредно, без икаквих сметња и ремећења, и у I и у II тромесечју.

У *смедеревској гимназији*, због оправака које су вршене на згради, предавања су почела 9. септембра. Због постављања нових и премештања дотадашњих наставника настава није могла тећи уредно до половине месеца октобра, од кад је, па и кроз цело II тромесечје, текла уредно.

О наставном градиву.

Напред поменути узроци, који су реметили редовну наставу скоро у свима државним средњим школама у току I и II тромесечја, учинили су те у већини тих школа није пређен сразмерни део градива. Тако:

У *I београдској гимназији* у I тромесечју је пређен сразмерни део градива из свих предмета, ма да би по смислу данашњег закона о средњим школама требало свршити у I тромесечју целу прву половину програма из свих предмета, како би према томе III тромесечје остало за утврђивање тежих партија, понављање, стварање целине и што темељније пропитивање сумњивих ученика. — Према овоме не може се казати да је у II тромесечју свршен сразмерни део програма.

У *II београдској гимназији* у I тромесечју није могао бити свршен сразмерни део програма из више предмета а исто тако и у II тромесечју. Музика и хорско певање нису, због болести наставника, готово ни предовани у току другог тромесечја.

У *III београдској гимназији* пређен је у току I тромесечја сразмерни део програма из свих оних предмета, где није било каквих сметња из прошле школске године, а у II тромесечју није пређен сразмерни део програма из српског језика у IV разреду.

У *реалии* није пређен у току I тромесечја сразмерни део програма у нижим разредима из немачког језика, српског језика, историје и математике, а у II тромесечју из напред поменутих предмета и хемије с технологијом.

У *зајечарској гимназији* у I тромесечју пређен је сразмерно довољан део програма из понеких предмета, а у II тромесечју пређен је, изузимајући латински језик у VIII разреду, сразмерни део програма из свих предмета.

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

www.univ.rs

У *крагујевачкој гимназији* није у току I тромесечја пређен сразмерни део програма: из српског језика у V₁, VI и VII разреду оба одељења, из хемије у оба одељења IV разреда и јестаственице у сва три одељења III разреда; а у II тромесечју: из математике у I₁, српског језика и историје у II₁, II₂, III₂, хемије у оба одељења IV разреда, српског језика у IV₁, IV₂, V₁, VI и историје у IV₂ и VIII разреду.

У *нишкој гимназији* није у току I тромесечја пређен сразмеран део програма: из српског језика у I₁, I₂, I₃, II₁, V, VI, VII и VIII разреду, из немачког језика у I₄, II₂, III₁, III₂, III₃, IV, V, VI, VII и географије у VI разреду; а у II тромесечју: из географије у I₁, I₂, III₁, IV и VI разреду, и из јестаственице у I₁, I₂, I₃, I₄, II₁, II₂, V и VI разреду.

У *пожаревачкој гимназији* није у току I тромесечја свршен сразмерни део програма: из немачког језика у I₁ разреду, и из француског језика у V, VI, VII и VIII разреду; а у II тромесечју: из српског језика у I₁, I₂, земљописа у III₁, III₂, IV, V и VI, и из филозофске пропедевтике у VIII разреду.

У *ужичкој гимназији* није у I тромесечју свршен сразмерни део програма из више предмета; у другом тромесечју пак пређен је сразмерни део програма. — Наставе из нотног певања није било, јер за тај предмет ова гимназија нема наставника, а гимнастику је добровољно предавао г. Анастас Христуло, пређашњи учитељ гимнастике, а сада тамошњи судски писар.

У *ваљевској гимназији* није у I тромесечју пређен сразмерни део програма: из земљописа од I до IV разреда, из веронауке у свима разредима, из руског језика у VII разреду, из српског језика у I и III, из латинског језика у III, IV, V, VI и VII разреду, из јестаственице у I, II, V и VI разреду, земљописа у V и VI разреду, и математике у III, IV и VI разреду. У II тромесечју није пређен сразмерни део програма: из веронауке у свима разредима, српског језика у I и III разреду, и латинског језика у III и IV разреду.

У *крушевачкој гимназији* није у I тромесечју пређен сразмерни део програма из свих предмета, нити су могли у I тромесечју бити оцењени сви ученици.

У *шабачкој гимназији* већина наставника прешла је, у I тромесечју, сразмерни део програма; а у II тромесечју није свршен сразмерни део програма: из математике у V, VI и VII разреду, и из физике у III и VII разреду.

У *врањској гимназији* ни из једног предмета није пређен сразмерни део програма ни у I ни у II тромесечју.

У *јагодинској гимназији* у I тромесечју није свршен сразмерни део програма из више предмета, те због тога нису могли сви ученици ни бити оцењени из појединих предмета. — У II тромесечју није свршен

сразмерни део програма: из немачког језика у I₁ разреду, из јестаственице у VI и математике у VI разреду. Гимнастику је за извесно време предавао бесплатно г. Јан Зајичек, учитељ тамошњег Сокола.

У *пиротској гимназији* није пређен у I тромесечју сразмерни део програма: из јестаственице, физике и хемије, а у II тромесечју: из јестаственице у I₁, II₂, V и VI разреду, из историје у II, физике у III и математике у VI разреду.

У *чачанској гимназији* није пређен у I тромесечју сразмеран део програма: из веронауке у свима разредима и из немачког језика у II, III, IV, V и VI разреду. — У II тромесечју пређен је сразмерни део програма изузимајући музику и певање.

Г. Јован Коњарек, привремени учитељ краснописа и цртања, предавао је бесплатно ученицима гимнастику и обучавао их нарочито у шведској гимнастици.

У *лесковачкој гимназији* пређен је у току I и II тромесечја сразмеран део програма из свих предмета.

У *неготинској гимназији* пређен је у току I и II тромесечја сразмеран део програма из свих предмета.

У *смедеревској гимназији* није пређен сразмерни део програма у I тромесечју из неколико предмета, а нарочито из математике; а у II тромесечју из историје и српског језика у II разреду.

О успеху.

Успех из појединих предмета у свима школама за I и II тромесечје види се из табеле на страни 367. и 368.

У опште узев успех је бољи у вишим но у нижим разредима. Слабији успех у нижим разредима по свој прилици долази од тога, што се ученици у основној школи врло мало упућују у саморадњи, те их је тешко, кад већ ступе у гимназију, упутити и на рад у кући.

Бољи успех из свих предмета по свој прилици био би: кад би се распоред наставника вршио на време, кад настава појединих предмета не би долазила у нестручне руке, кад би се мање одсуствовало, кад би се директори ослободили сасвим часова а наставницима зајемчила сталност и кад би родитељи и друштво вршили јачи надзор над ученицима.

Не баш тако добар успех може се правдати данашњим сувише обимним програмом, јако оптерећеним разредима, врло великом хетерогеношћу у раду појединих наставника и немањем детаљних наставних планова и програма. Изузетно за ову годину и спољашње прилике имале су доста утицаја на нерад ученика, па према томе и на слабији успех.

О вредноћи и владању.

www.unilib.rs Општи резултат из вредноће и владања за I и II тромесечје види се из табеле на стр. 372. и 373.

О писменим задацима.

Писмени задаци рађени су у свима школама изузимајући крушевачку, врањску и смедеревску гимназију.

У крушевачкој гимназији су почела доцкан предавања. Да би се што више времена добило и употребило на предавања и пропитивања писмени задаци нису никако рађени у I тромесечју, а у II тромесечју рађени су писмени задаци само из оних предмета, из којих су биле завршене главније партије.

У врањској гимназији настава је у опште текла нередовно те због тога, да би се што више градива прешло, писмени су задаци у I тромесечју рађени само у месецу октобру.

У смедеревској гимназији, због оскудице у наставницима у I тромесечју, нису никако рађени писмени задаци.

Писмени задаци су рађени из пређених партија а само из српског језика давате су слободне теме. Успех је у главном добар, али већином слабији од усмених одговора.

Како у давању, изради, прегледу ит.д. писмених задатака влада врло велика разноликост у појединим школама, то би требало, са обзиром на саму важност писмених задатака, прописати нарочита правила, која би била саобразна садашњем закону и до сада издатим прописима.

О раду на поправци наставе и васпитања.

Директори, наставници, разредне старешине, разредна већа и професорски савети радили су у главном све што им је законом школским, правилима и расписима стављено у дужност. Радили су дакле и свршавали све текуће послове, али су покрај тога, у случају потребе, радили и на томе да се настава што више унапреди а васпитање код ученика што више побољша. Тако:

У *I београдској гимназији* професорски савет је решавао о мерама, које треба предузети на да се поправи и учење и владање ученичко. У исто време тражена су средства да се спречи непотребно а штетно изостајање ученика од школе и тражен је начин да се изједначе погледи свих разредних старешина на извињавање ученичких изостанака.

У *II београдској гимназији* да би се постигла једнакост у раду свих разредних већа директор је са разредним старешинама одржао једну конференцију.

У *III београдској гимназији* професорски савет је расправљао, поред текућих послова, разни наставна, дисциплинска и васпитна питања.

У *зајечарској гимназији* директор и разредна већа предузимали су разне педагошке мере да би се ниво успеха подигао.

У *нишкој гимназији* на два седницама професорског савета решавано је о томе, на који ће се начин васпитање код ученика побољшати, пошто с њим, код већине ученика, стоји врло жалосно.

У *ваљевској гимназији* одржаване су конференције, на којима је већано о томе, на који би се начин постигла једнодушност у извођењу наставе и васпитања.

У *крушевачкој гимназији*, крајем сваког месеца, држала су разредна већа нарочите састанке, на којима је претресано питање о поправци ученичког владања и успеха. На два пак конференцијама дискутовано је о мерама, које треба предузети, па да ученици, још у почетку школске године, буду упућени на своје дужности и ред у школи.

У *шабачкој гимназији* професорски савет је тражио мере за побољшање ученичког успеха.

У *јагодинској гимназији* професорски савет је држао три седнице ради поправке наставе и васпитања. На њима је извршен споразум о строжијем надзору у владању, утврђено потпуније дежурање наставника у школи, прописан начин предавања и испитивања, предузете извесне мере према slabим ученицима итд.

У *ириотској гимназији* разредно веће V разреда саветовало се о поправци наставе и одлучило: да се сви родитељи slabих ученика тога разреда, позову на заједнички састанак. Позвано је 11 родитеља а дошло само 2! — У овој гимназији све веће казне саопштаване су пред свима наставницима и ученицима.

У *чачанској гимназији* на седницама професорског савета претресана су питања која иду у прилог и поправку наставе и васпитања, указивано је на тешкоће и неправилности које су наставници запазили у току рада и радило се на њиховом отклањању.

Родитељи slabих ученика по учењу и рђавих по владању сазивани су на договор а да би био што већи ред у школи и да би се подесило понашање ученика и ван школе, прописана су о томе нарочита правила.

У *смедеревској гимназији* нарочите конференције расправљале су питања о настави и њеном напретку, о ученицима и њиховом владању и васпитању.

О хоспитовању.

Хоспитовање од стране директора, разредних старешина и појединих наставника у главном није вршено онако како би од тога било

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

www.unibooks.rs

користи. Услед честих замена одсутних наставника, услед тога што су у главном сви часови сконцентрисани пре подне, услед тога што већина наставника има приватних часова или иначе другим послом заузето слободно време, хоспитовање не може да се изведе онако како би требало, те би и у овоме правцу требало што урадити да се хоспитовање од сада врши уредније.

Школски лекари.

Највећи број школских лекара није у главном вршио све дужности прописане правилником за школске лекаре и појединим расписима.

Сем општег прегледа свих ученика који се врши почетком сваке школске године, већина школских лекара долазила је сваког радног дана у школу ради указивања лекарске помоћи оболелим ученицима. Хигијенске поуке држане су већином без икаквог плана. По неки од школских лекара нису ни држали нарочита предавања но су узгред, при прегледу, давали кратке и пригодне поуке о чувању здравља и неговању тела.

Нарочита хигијенска предавања држана су и у току I и у току II тромесечја у реалци, а само у току II тромесечја у II београдској гимназији.

Школски лекар III београдске гимназије држао је ученицима виших разреда у II тромесечју предавање о полним органима и о болестима тих органа а у нижим разредима о важности телесног вежбања, о заразним болестима и о предохрани од ових болести.

Школски лекар крагујевачке гимназије држао је у свима одељењима I разреда предавања о чистоти тела и чувању здравља, а у вишим разредима основао је самарићанску школу, у коју је уписано из сваког разреда по 8 ученика, те су тако њих 40 образовали I групу самарићанске школе, коју су, крајем I тромесечја, завршили теоријски у самој гимназији а практично у војној и окружној болници. — У II тромесечју завршен је још један овакав курс за нових 40 ученика виших разреда.

Школски лекар нишке гимназије држао је у току II тромесечја предавања о чистоти тела, неговању коже, купању и оделу.

Школски лекар пожаревачке гимназије држао је у I тромесечју у нижим разредима предавања о неговању тела, средствима за улепшавање коже, купању, пљувању и о оделу.

Школски лекар ваљевске гимназије држао је у I тромесечју у нижим разредима предавање о неговању тела у опште а приликом појављених зараза и о предохрани.

Школски лекар јагодинске гимназије држао је у I тромесечју предавања о заразним болестима у опште а специјално о шарлаху,

УНИВЕРЗИТЕТСКА
БИБЛИОТЕКА

дифтерији и тифусу. — У II тромесечју је школски лекар држао предавања о указивању лекарске помоћи у несрећним случајевима, о сифилису и туберкулози.

Школски лекар чачанске гимназије држао је у II тромесечју предавање о предохрани у случајевима заразних болести.

Школски лекар пиротске гимназије одржао је у I тромесечју предавање о малим богињама, при појави те болести.

Школски лекар лесковачке гимназије држао је у I тромесечју једно предавање, обраћајући при том пажњу ученицима на чистоћу.

У смедеревској гимназији одржао је у II тромесечју предавање о прашини и њеном штетном утицају г. Недељко Дивац, сулленат.

Екскурзије.

У току I тромесечја вршене су неке екскурзије, а у току II тромесечја, због рђавог времена, није приређена ни једна екскурзија. Тако:

Ученици VI разреда II београдске гимназије са г. Николом Рањојевићом, професором, извршили су од 7. до 13. септембра ботаничку екскурзију у правцу: Београд — Параћин — Луково — Ртањ — Луково — Зајечар — Неготин — Радујевац — Београд.

Ученици V и VI разреда реалке са г. г. Николом Лазићем, Живојином Јуришићем и Јованом Дравићем, професорима, извршили су у току I тромесечја геолошко-географско-историјску екскурзију у правцу: Марковац — Свилајнац — Деспотовац — Манасија — Равна река — Сењски рудник — Турија — Београд.

Ученици свих разреда зајечарске гимназије са г. г. разредним старешинама и наставницима извршили су 2. октобра, у разним правцима, хигијенску екскурзију у околини Зајечара.

Ученици свих разреда ваљевске гимназије са г. г. наставницима извршили су 28. августа излет у Рабровицу и њену околину.

Ученици IV разреда шабачке гимназије били су два пута у екскурзијама, а ученици III разреда једном, ради упознавања околине и вежбања у дечјим играма.

Ученици IV, V и VI разреда враћке гимназије са 5 наставника извршили су од 17 до 20. септембра екскурзију у правцу: Враће — Грделица — Власотинце — Лесковац — Враће.

У пиротској гимназији у току I тромесечја било је више екскурзија:

Ученици II разреда са г. Александром Стојановићем, привр. учењем језика, чинили су екскурзију у правцу: Жуково — Будим Дола — Станичење; сврха васпитна.

Ученици III разреда са г. Стеваном Николајевићем, суплентом, и г. Алексе Стојановићем, чинили су екскурзију у правцу: Ржана — Трбане — Јовановац; сврха васпитна.

Ученици IV, V и VI разреда са г. г. Миланом Мајзнером, проф., Костом Костићем, проф., и Ст. Николајевићем, супл., чинили су екскурзију у правцу: Извор — Басара — Крупац; сврха научно-историјско-географска; и

Ученици V разреда са г. Ал. Стојановићем у правцу: Темска; сврха васпитна.

Ученици V и VI разреда чачанске гимназије са 4 наставника извршили су крајем месеца августа географску екскурзију у правцу: Чачак — Горњи Милановац — Манастир Вујан — Чатак.

Приватне средње школе

О настави

У току првога и другог тромесечја настава је текла уредно без сметње и ремећења у овим приватним средњим школама: Зделаровој, нишкој, крушевачкој, зајечарској, прокупачкој, неготинској и чачанској. У свима осталим приватним средњим школама настава није текла уредно са разних узрока. Тако:

У *алексиначкој приватној гимназији* редовна настава је у II тромесечју прекидана појавом малих богиња, а и одсуствовањем појединих наставника било због болести, било због одласка на војну вежбу.

У *ваљевској приватној средњој школи за женску децу* редовна предавања су почела 1. септембра, али су због појаве шарлаха морала бити обустављена од 6 до 16. октобра. — У II тромесечју пак један зид на школској здради је попустио, те су због тога од 12 до 19. јануара морала бити обустављена предавања, а уједно је због тога изгубљена и једна учионица. Због тога је само IV разред долазио редовно на предавања а остали разреди, I—III, наизменце тако, да је сваки разред у недељи дана долазио по четири дана а по два није.

У *приватној женској гимназији г-ђе Клеопатре Бајићке* редовна настава је у II тромесечју ремећена тим, што је један наставник, због болести своје деце, одсуствовао целог месеца јануара.

У *пожаревачкој приватној средњој школи за женску децу* редовна настава је у II тромесечју ометана одсуствовањем наставника, који су отишли на војну вежбу, те се због тога морао привремено мењати и распоред.

У *смедеревској приватној средњој школи за женску децу* предавања су, због поправке школске зграде, почела 1. септембра и због премештања наставника из државне средње школе, који раде и у овој при-

ватној школи, настава није текла уредно све до краја тога месеца. Тек од 1. октобра настава је постала редовна.

У *лесковачкој приватној средњој школи за женску децу* настава није могла бити редовна у II тромесечју с тога, што су поједини наставници морали одсуствовати због одласка на војну вежбу.

У *пиротској приватној средњој школи за женску децу* нередовна предавања почела су 8. октобра а редовна тек 25. истог месеца. Због мресе морала су у току I тромесечја предавања бити обустављена од 1 до 31. децембра а у II тромесечју настава је доста ремењена одсуствовањем оних наставника, који су морали ићи на војну вежбу.

У *ужичкој приватној средњој школи за женску децу*, због шарлаха, морала су бити предавања обустављена од 24. септембра до 12. октобра, те је услед тога редовна настава у I тромесечју јако ометана.

У *врањској приватној средњој школи за женску децу* настава није текла уредно ни у току I, ни у току II тромесечја због тога, што су, због шарлаха, предавања морала бити обустављена од 10. новембра до 2. јануара.

У *јагодинској приватној средњој школи за женску децу* предавања су почела 11. септембра. Настава у току I тромесечја није мога тећи уредно због промена у наставницима и што су, због шарлаха, предавања морала бити обустављена од 24. октобра до 17. новембра.

О наставном градиву

Из напред поменутих узрока, са којих настава није могла тећи уредно у већини приватних средњих школа, није пређен ни сразмерни део градива из појединих предмета.

Тако сразмерни део градива није пређен:

У *приватној Зделаровој гимназији* у I тромесечју из оних предмета, чији су наставници ишли на војну вежбу.

У *нишкој приватној средњој школи за женску децу* у I тромесечју није свршен сразмерни део градива из српског језика у IV разреду, из јестаственице у VI и математике у II и VI разреду; а у II тромесечју из јестаственице у V и VI разреду, хемије у IV, и математике у VI разреду.

У *алексиначкој приватној гимназији* једино није пређен сразмерни део програма из српског језика, јер је наставник примио доцкан дужност.

У *ваљевској приватној средњој школи за женску децу* нису држана предавања из цртања, јер није било наставника за тај предмет.

У *крушевачкој приватној средњој школи за женску децу*, због болести наставника, није био у I тромесечју пређен сразмерни део програма из математике у III и VI разреду, што је надокнађено у II тромесечју.

У *смедеревској приватној средњој школи за женску децу* није пређен сразмерни део програма из математике у I разреду, јер је настава из тога предмета почела тек крајем месеца октобра.

У *широтској приватној средњој школи за женску децу* у I тромесечју није свршен сразмеран део програма из немачког језика, а у II тромесечју из певања.

У *ужичкој приватној средњој школи за женску децу* није предавано потно певање, јер није било наставника за тај предмет.

У *чачанској приватној средњој школи за женску децу* у I тромесечју није свршен сразмерни део програма из немачког језика, и у II тромесечју из певања.

У *врањској приватној средњој школи за женску децу* није ни у I, ни у II тромесечју пређен сразмерни део програма ни из једног предмета.

У *јагодинској приватној средњој школи за женску децу* није свршен сразмерни део програма само из јестаственице.

О раду на поправци наставе и васпитања.

Како је успех а тако исто и владање ученика, нарочито у приватним средњим школама за женску децу, задовољавајући, то директори, наставници, разредна већа и професорски савет нису имали нарочите потребе да раде на поправци наставе и васпитања.

Ну ипак је у по неким школама рађено да се и настава и васпитање још више побољша.

Тако:

У *Зделаровој приватној гимназији* да би се ученици навикли да редовно прате сваку задаћу, директор је настојавао да се свакога часа пропитује што већи број ученика. Ученици за које би се утврдило да су извесне задаће пропустили, морали су долазити и по подне у школу, где су, под надзором нарочитог учитеља, прелазили те задаће. Сем тога директор у овој школи чини све да се васпитање ученичко што више побољша.

У *алексиначкој приватној гимназији* професорски савет је већао о мерама, које треба предузети ради бољег успеха и реда у школи. Наставница женског рада водила је нарочиту бригу и старање о женској деци.

У *крушевачкој приватној средњој школи за женску децу* наставничка већа су се споразумевала о једноликости рада и поступања у настави појединих предмета.

У *пожаревачкој приватној средњој школи за женску децу* директор и наставници су се стално заузимали да се ученице што боље уче и владају.

УНИВЕРЗИТЕТСКА
БИБЛИОТЕКА

У *Смедеревској приватној средњој школи за женску децу* професорски је савет неколико пута већао о томе: како да се настава што више унапреди.

У *Зајечарској приватној средњој школи за женску децу* директор и разредне старешине споразумевали су се чешће међу собом и са осталим наставницима о томе, како да се постигне што бољи успех у настави и васпитању.

У *прокулачкој приватној гимназији* за слабије ученике држани су нарочити ванредни часови, на којима су прелажене слабије утврђене партије из појединих предмета.

Како већина приватних средњих школа нема својих сталних наставника, но у њима већином раде наставници из државних школа, то се рад ових хонорарних наставника у тим школама у главном своди само на држање предавања. Све остале многобројне наставничке дужности у већини ових школа обично се не врше.

Због овога се, поред осталог, писмени задаци у овим школама врло мало раде а хоспитивање се у по неким школама никако и не врши.

Неопходна је потреба да ове школе, нарочито за женску децу, добијају бар већим делом своје самосталне наставнике, јер само ти наставници биће у стању да одговоре свима својим наставничким дужностима.

Услед материјалне немогућности већина приватних средњих школа нема своје лекаре. У по неким пак од њих, лекари из државних школа, вршили су бесплатно дужност школског лекара и у овим школама.

Свакако да ово не треба да и на даље остане овако, те би због тога требало наћи пута и начина да и ове школе добију своје школске лекаре.

Рад школских лекара у овим школама истоветан је са радом у државним средњим школама, те нема потребе да се о њему нарочито говори.

Екскурзије у приватним средњим школама су малобројне. У току I и II тромесечја екскурзирала је чачанска приватна средња школа за женску децу месеца септембра и фебруара у околини Чачка, а крушевачка приватна средња школа за женску децу септембра и новембра у околини Крушевца. Циљ им је био хигијенско-поучни.

М. Н.

УНИВЕРЗИТЕТСКА
ВИБЛИОТЕКА

www.unibg.rs

Статистика пријемног испита за све државне средње школе

WWW.UNILIB.RS

НАЗИВ ШКОЛЕ	Број пријављених ученика	положило испит	није положило испит	Одустало од испита
I београдска гимназија	98	90	8	—
II београдска гимназија	176	174	2	—
III београдска гимназија	207	204	2	1
Београдска реалка	58	51	7	—
Зајечарска гимназија	97	89	7	1
Крагујевачка гимназија	256	244	12	—
Нишка гимназија	182	175	7	—
Пожаревачка гимназија	109	103	6	—
Ужичка гимназија	73	73	—	—
Ваљевска гимназија	92	89	3	—
Крушевачка гимназија	144	143	1	—
Шабачка гимназија	45	42	3	—
Врањска гимназија	77	76	1	—
Јагодинска гимназија	112	104	8	—
Пиротска гимназија	81	81	—	—
Чачанска гимназија	68	68	—	—
Лесковачка гимназија	90	90	—	—
Неготинска гимназија	45	42	3	—
Смедеревска гимназија	73	65	8	—
Свега	2083	2013	68	2

Статистика пријемног испита за све приватне средње школе

НАЗИВ ШКОЛЕ	Број пријављених ученика	положило испит	није положило испит	Одустало од испита
Зделарова приватна гимназија	9	9	—	—
Нишка приватна гимназија	47	47	—	—
Алексиначка приватна гимназија	93	89	4	—
Ваљевска приватна гимназија	32	31	—	1
Клеопатре Бајићке приватна гимназија	17	17	—	—
Крушевачка приватна гимназија	47	47	—	—
Пожаревачка приватна гимназија	49	49	—	—
Смедеревска приватна гимназија	24	24	—	—
Зајечарска приватна гимназија	25	25	—	—
Прокуљачка приватна гимназија	30	30	—	—
Лесковачка приватна гимназија	10	10	—	—
Неготинска приватна гимназија	12	12	—	—
Пиротска приватна гимназија	15	15	—	—
Ужичка приватна гимназија	24	24	—	—
Чачанска приватна гимназија	22	22	—	—
Врањска приватна гимназија	38	38	—	—
Јагодинска приватна гимназија	36	36	—	—
Свега	530	525	4	1

Бројно стање ученика у свима државним средњим школама

НАЗИВ ШКОЛЕ	У почетку I тромесечја										Крајем I тромесечја										Крајем II тромесечја										Свјета
	Свјета										Свјета										Свјета										
	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	
I београд. гимназија	117	61	59	55	38	63	75	67	535	108	61	52	44	34	59	67	60	485	88	57	48	40	29	60	62	56	44	738			
II београд. гимназија	227	161	169	125	81	32	33	25	853	223	166	163	132	74	23	33	29	843	207	139	145	129	74	21	33	30	738	738			
III београд. гимназија	222	144	77	79	40	44	62	53	721	178	114	54	72	36	32	36	36	558	161	109	52	68	36	34	36	35	531	531			
Београдска реалка	62	56	53	36	38	29	34	21	329	55	52	51	35	37	29	33	21	313	51	43	45	32	36	24	33	21	285	285			
Зајечарска гимназија	99	55	49	35	27	14	21	19	319	98	52	49	35	29	23	21	20	327	95	52	46	35	27	20	20	20	315	315			
Крагујевачка гимназија	270	160	127	69	70	29	38	30	793	253	158	126	70	71	29	39	30	776	247	155	120	68	70	28	36	30	754	754			
Ниска гимназија	197	99	138	66	38	26	58	45	667	186	94	124	65	38	24	54	39	624	166	83	121	60	37	22	57	40	586	586			
Пожаревачка гимназија	120	62	71	49	35	27	15	19	398	117	62	68	48	34	27	15	20	391	112	60	65	48	31	24	15	21	376	376			
Ужичка гимназија	77	46	42	30	22	13	21	23	274	72	46	41	32	19	14	17	23	264	70	45	40	33	17	14	17	23	259	259			
Ваљевска гимназија	92	60	35	33	15	13	16		264	92	61	34	33	15	13	18		266	83	57	33	33	15	13	17		251	251			
Крушевачка гимназија	150	81	76	63	30	47	33		480	137	77	79	63	32	47	20		464	132	74	76	61	33	45	30		451	451			
Шабачка гимназија	123	60	43	51	33	21	11		317	118	59	47	50	33	20	12		339	111	58	47	49	33	20	11		329	329			
Врањска гимназија	86	43	42	36	21	12			245	81	48	42	35	20	11			237	72	48	37	32	18	12			219	219			
Јагодинска гимназија	103	68	47	41	17				297	96	65	44	39	20	15			279	92	65	44	38	24	16			279	279			
Петроvsка гимназија	84	43	45	16	18	11			217	81	44	44	16	18	12			215	80	44	44	17	18	10			213	213			
Чакаvsка гимназија	79	53	35	34	25	15			241	75	52	34	31	24	15			231	70	48	35	31	23	15			222	222			
Лесковачка гимназија	104	61	27	22					214	99	61	26	21					207	96	58	27	21					202	202			
Негославска гимназија	46	41	19	20					136	40	39	19	20					118	38	39	17	20					114	114			
Смедеревска гимназија	78	33	33	28					173	75	35	36	25					171	74	34	32	30					170	170			
Свјета	2336	1392	1195	888	552	413	417	302	7495	2181	1346	1133	846	534	393	374	278	7108	2045	1288	1074	845	521	378	367	276	6794	6794			

Бројно стање ученика у свима приватним средњим школама

НАЗИВ ШКОЛЕ	У почетку I тро-месеца						На крају I тро-месеца						У крају II тро-месеца												
	I		II		III		IV		V		VI		I		II		III		IV		V		VI		
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25
Здларова приватна гимназија	20	14	18	25	24	16	117	20	16	19	26	25	15	121	20	16	21	29	24	16	126				
Нишка приватна гимназија	46	25	21	16	10	4	122	44	27	23	15	9	4	122	43	27	22	15	9	4	120				
Алексиначка приватна гимназија	93	56	41	19	—	—	209	92	56	41	19	—	—	208	91	56	40	15	—	—	202				
Ваљевска приватна гимназија	33	18	10	10	—	—	71	29	16	10	11	—	—	66	28	16	9	11	—	—	64				
Клеопатре Бајићке приватна гимназија	17	5	8	5	—	—	35	17	5	8	5	—	—	35	17	5	8	5	—	—	38				
Крупевачка приватна гимназија	47	25	24	21	—	—	117	42	25	24	22	—	—	113	41	24	24	23	—	—	112				
Пожаревачка приватна гимназија	52	23	20	11	—	—	106	50	28	20	11	—	—	104	50	23	19	11	—	—	103				
Смедеревска приватна гимназија	25	21	14	6	—	—	66	23	20	14	5	—	—	62	21	20	13	4	—	—	58				
Зајечарска приватна гимназија	25	17	13	—	—	—	55	25	17	13	—	—	—	55	25	17	13	—	—	—	55				
Прокупачка приватна гимназија	36	5	9	—	—	—	50	36	5	9	—	—	—	50	36	6	10	—	—	—	52				
Десковачка приватна гимназија	10	18	—	—	—	—	28	10	18	—	—	—	—	28	10	17	—	—	—	—	27				
Неготинска приватна гимназија	12	20	—	—	—	—	32	11	20	—	—	—	—	31	11	20	—	—	—	—	31				
Пиротска приватна гимназија	15	15	—	—	—	—	30	16	15	—	—	—	—	31	15	15	—	—	—	—	30				
Ужичка приватна гимназија	24	16	—	—	—	—	40	22	16	—	—	—	—	38	21	16	—	—	—	—	37				
Чачанска приватна гимназија	22	16	—	—	—	—	38	22	16	—	—	—	—	38	22	16	—	—	—	—	38				
Вранска приватна гимназија	38	—	—	—	—	—	38	34	—	—	—	—	—	34	29	—	—	—	—	—	34				
Јагодинска приватна гимназија	37	—	—	—	—	—	37	34	—	—	—	—	—	34	36	—	—	—	—	—	36				
Свега	552	294	178	113	34	20	1191	527	295	181	114	34	19	1170	516	297	179	113	33	20	1158				

WWW.UNILIB.RS

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

Статистика успеха у државним средњим школама

I тромесеује

НАЗИВ ШКОЛЕ	Општа оцена из																			
	Веронаука	Српски језик	Немачки језик	Латински језик	Француски језик	Руски језик	Земљопис	Историја	Рестаурациона	Физика	Хемија	Математика	Филозоф. проц.	Папирна геомет.	Руски језик	Општа оцена из научних предмета	Цртање	Класичне	Певање	Општа оцена из вештина
I београдска гимназија	3:35	3:42	2:98	2:85	3:77	3:70	3:36	3:57	3:09	3:43	3:29	2:98	3:83	—	4:02	3:41	3:26	3:37	3:18	3:27
II београдска гимназија	3:56	3:33	3:19	3:00	3:36	4:02	3:50	3:78	3:24	3:51	2:50	3:30	4:07	—	—	3:42	3:14	3:43	3:34	3:30
III београдска гимназија	3:84	3:22	3:13	2:94	3:12	4:40	2:97	3:24	3:23	3:45	2:98	3:06	4:40	—	—	3:39	3:15	3:06	3:18	3:15
Београдска реалка	3:77	3:45	3:55	—	3:45	3:98	3:44	3:78	3:13	3:53	3:20	3:27	—	3:71	—	3:53	3:20	3:21	3:06	3:15
Зајечарска гимназија	3:69	2:96	2:96	2:69	2:92	3:41	3:11	3:45	3:37	3:12	3:34	2:95	3:05	—	—	3:17	3:17	3:18	3:50	3:28
Крагујевачка гимназија	3:36	3:03	2:95	2:89	3:38	3:76	3:23	3:52	3:13	3:20	2:95	2:88	4:63	—	—	3:31	2:80	3:14	3:18	3:04
Нишка гимназија	3:60	3:07	3:05	2:90	2:97	3:67	3:19	3:33	3:15	3:48	2:76	3:03	3:50	—	—	3:22	3:29	3:16	2:88	3:11
Пожаревацка гимназија	3:88	3:31	3:11	3:04	3:66	4:28	3:20	3:93	3:75	3:51	2:93	3:11	4:10	—	—	3:53	3:57	3:30	4:28	3:72
Ужичка гимназија	3:48	3:50	3:09	2:88	3:30	3:29	3:29	3:48	3:52	3:39	3:06	3:06	4:17	—	—	3:36	3:39	4:46	—	2:62
Ваљевска гимназија	3:16	3:14	2:90	3:11	3:20	3:00	3:08	3:30	3:06	3:37	3:36	2:92	—	—	—	3:14	3:21	3:46	4:02	3:56
Крушевачка гимназија	3:55	2:99	3:00	2:85	3:12	3:58	3:09	3:14	3:45	2:90	2:89	2:96	—	—	—	3:14	2:75	2:91	3:01	3:09
Шабачка гимназија	3:60	3:04	3:16	2:97	3:35	4:00	3:49	3:82	3:52	3:32	3:35	3:00	—	—	—	3:40	3:50	3:50	4:22	3:74
Врањска гимназија	3:74	2:91	3:05	2:94	4:12	—	3:42	3:52	3:52	2:95	3:68	3:18	—	—	—	3:38	3:48	3:50	3:18	3:39
Јагодинска гимназија	3:84	3:83	3:16	3:28	3:24	—	3:11	3:82	3:36	3:41	3:04	3:09	—	—	—	3:39	—	—	3:13	3:13
Пиротска гимназија	3:76	3:00	3:08	3:25	3:17	—	3:50	3:45	3:49	3:36	3:68	3:31	—	—	—	3:38	3:09	3:27	3:28	3:21
Чатанска гимназија	4:54	3:14	3:31	3:09	3:08	—	3:15	3:58	3:47	2:91	2:81	2:91	—	—	—	3:28	2:95	3:16	2:91	3:01
Лесковачка гимназија	3:42	3:03	2:80	3:18	—	—	3:15	3:24	3:29	3:46	3:37	3:08	—	—	—	3:23	3:54	3:33	3:72	3:53
Неготинска гимназија	3:69	3:33	2:90	3:15	—	—	3:25	3:67	3:16	2:75	3:30	2:94	—	—	—	3:22	3:19	3:22	3:38	3:26
Смедеревска гимназија	3:56	3:16	3:07	3:15	—	—	3:30	3:61	3:23	3:12	3:00	3:39	—	—	—	3:27	3:40	3:26	3:65	3:43
Средња оцена	3:63	3:19	3:07	3:01	3:31	3:75	3:24	3:58	3:31	3:26	3:13	3:06	3:97	3:71	4:02	3:36	3:22	3:33	3:43	3:29

II тромесење

НАЗИВ ШКОЛЕ	Веронаука										Средња оцена									
	Српски језик	Немачки језик	Латински језик	Француски језик	Руски језик	Земљопис	Историја	Љубавна наука	Физика	Хемија	Математика	Филозоф. проц.	Нацртна геомет.	Руски језик	Општа оцена из научних предмета	Цртање	Краснопис	Певање	Општа оцена из вештина	
I београдска гимназија	3:57	3:49	3:01	2:92	3:73	3:86	3:40	3:87	3:09	3:56	3:41	3:96	3:68	—	4:32	3:56	3:37	2:93	3:88	3:06
II београдска гимназија	3:82	3:36	3:19	3:22	3:37	4:01	3:59	3:83	3:45	3:86	3:29	3:33	4:33	—	3:59	3:22	3:48	3:33	3:34	3:34
III београдска гимназија	3:88	3:24	3:13	2:91	3:54	4:55	3:19	3:03	3:31	3:64	3:02	3:04	4:72	—	3:48	3:20	3:35	3:28	3:27	3:27
Београдска реалка	3:63	3:33	3:61	—	3:41	4:20	3:60	3:88	3:28	3:32	3:21	3:46	—	3:84	3:57	3:44	3:30	3:58	3:44	3:44
Зајечарска гимназија	3:57	3:10	3:08	2:93	3:05	3:53	3:23	3:56	3:50	3:51	3:20	3:04	3:80	—	3:32	3:38	3:34	3:84	3:52	3:52
Крагујевацка гимназија	3:51	2:96	2:92	3:03	3:39	4:09	3:32	3:68	3:19	3:36	2:96	2:96	4:56	—	3:38	2:98	3:26	3:06	3:10	3:10
Нишка гимназија	3:55	3:19	3:07	2:92	3:27	3:74	3:01	3:55	3:03	3:66	3:11	3:05	3:52	—	3:40	3:55	3:03	2:97	3:18	3:18
Пожаревацка гимназија	4:03	3:44	3:23	3:03	3:54	4:14	3:13	3:89	3:82	3:41	3:10	3:01	4:36	—	3:55	3:99	4:03	4:33	4:12	4:12
Ужичка гимназија	3:63	3:49	3:36	3:18	3:48	3:68	3:41	3:61	3:75	3:30	3:60	3:06	4:60	—	3:55	3:39	3:56	—	3:47	3:47
Ваљевска гимназија	—	3:11	3:01	3:0	3:18	—	3:36	3:72	3:31	3:31	3:24	2:98	—	—	3:25	3:36	3:70	3:60	3:55	3:55
Крушевачка гимназија	3:66	3:00	3:11	3:07	3:33	3:70	3:24	3:37	3:51	3:13	3:12	3:08	—	—	3:28	3:16	3:41	3:75	3:44	3:44
Шабачка гимназија	3:92	3:08	3:14	3:16	3:38	3:63	3:53	4:04	3:58	3:29	3:46	3:09	—	—	3:44	3:57	3:77	3:91	3:75	3:75
Вранска гимназија	3:76	3:06	3:00	3:16	3:72	—	3:36	3:83	3:39	3:00	3:14	3:00	—	—	3:31	3:54	3:46	3:47	3:49	3:49
Јагодинска гимназија	3:65	3:21	3:22	3:15	3:52	—	3:44	4:14	3:72	3:37	3:22	3:06	—	—	3:43	3:36	3:36	3:28	3:33	3:33
Пиротска гимназија	3:79	3:09	3:27	3:24	3:39	—	3:54	3:65	3:72	3:57	3:64	3:17	—	—	3:46	3:41	3:38	3:42	3:40	3:40
Чачанска гимназија	4:54	3:25	3:21	3:00	3:04	—	3:27	3:65	3:83	3:20	3:06	2:94	—	—	3:36	3:40	3:42	3:73	3:51	3:51
Лесковачка гимназија	—	—	—	—	—	—	3:12	3:33	3:41	3:52	3:67	3:09	—	—	3:31	3:94	3:47	3:32	3:57	3:57
Неготинска гимназија	3:52	3:34	2:95	2:90	—	—	3:27	3:58	3:06	2:59	3:35	2:99	—	—	3:15	3:28	3:23	2:90	3:13	3:13
Смедеревска гимназија	3:73	3:13	3:15	2:86	—	—	3:43	3:71	3:44	3:18	3:03	2:92	—	—	3:23	3:37	3:63	3:32	3:44	3:44
Средња оцена	3:73	3:20	3:12	3:07	3:40	3:91	3:33	3:83	3:43	3:35	3:24	3:11	4:19	3:84	3:44	3:41	3:42	3:44	3:42	3:42

II тромесеђе

ИЗДАВАЊЕ	II тромесеђе										Општа оцена из						
	Веронаука	Српски језик	Немачки језик	Латински језик	Француски језик	Земљопис	Историја	Јестественост	Физика	Хемија	Математика	Општа оцена из научних предмета	Цртање	Краснопис	Певање	Лични рад	Општа оцена из
Зделарова приватна гимназија	379	345	359	365	317	372	396	328	325	425	323	357	405	310	327	492	383
Нишка приватна гимназија	461	388	412	445	415	399	421	456	374	390	381	412	422	397	402	453	418
Алексиначка приватна гимназија	401	364	345	320	—	350	352	367	339	366	328	353	—	—	301	458	379
Ваљевска приватна гимназија	404	369	316	—	372	368	375	353	400	335	320	361	—	425	418	441	428
Класоатре Бајичке приватна гимназија	449	377	404	353	420	421	410	435	362	280	394	391	430	320	406	443	399
Крушевачка приватна гимназија	410	366	359	—	354	412	396	418	347	314	326	370	369	373	408	403	388
Пожаревачка приватна гимназија	420	378	335	—	394	395	434	337	381	335	381	381	414	411	471	416	428
Смедеревска приватна гимназија	402	372	359	—	400	400	409	368	330	400	324	324	376	374	341	371	384
Зајечарска приватна гимназија	420	312	330	—	369	336	370	356	366	—	351	356	385	407	467	480	334
Прокупачка приватна гимназија	377	341	330	320	—	346	366	380	340	—	343	349	395	377	438	—	403
Десковачка приватна гимназија	400	339	342	—	—	353	356	383	—	—	360	361	469	397	347	420	403
Неготинска приватна гимназија	416	371	308	—	—	371	415	358	—	—	360	371	338	335	449	439	374
Пиротска приватна гимназија	479	379	363	—	—	393	410	400	—	—	361	398	350	366	383	458	389
Ужичка приватна гимназија	459	342	368	—	—	373	325	422	—	—	324	373	375	389	370	378	370
Чачанска приватна гимназија	481	363	323	—	—	382	374	393	—	—	339	379	325	364	—	435	374
Вранска приватна гимназија	436	362	348	—	—	393	428	396	—	—	403	395	390	362	403	466	405
Јагодинска приватна гимназија	403	337	343	—	—	338	338	355	—	—	343	322	442	441	411	442	434
Средња оцена	423	359	347	360	378	388	383	406	354	399	342	371	390	374	394	442	400

Број благодeјанаца и количина издатог благодeјања у

WWW.UNILIB.RS

I тромесечју

НАЗИВ ШКОЛЕ	Број благодeјанаца								Свега благодeјанаца	Свега издато	
	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII		дин.	п.
I београд. гимназија . . .	7	6	3	1	1	2	6	5	31	877	50
II београд. гимназија . . .	12	14	19	8	6	1	3	5	68	1083	90
III београд. гимназија . . .	23	7	3	5	—	3	6	6	53	884	—
Београдска реалка	—	3	2	5	1	2	2	1	16	540	—
Зајечарска гимназија . . .	7	4	2	2	1	2	2	1	21	423	—
Крагујевачка гимназија . .	20	12	4	1	1	2	—	3	43	450	—
Нишка гимназија	21	6	14*	2	—	—	3	3	51	690	40
Пожаревачка гимназија . .	12	4	3	3	3	2	1	—	28	188	—
Ужичка гимназија	20	8	3	1	—	2	2	3	39	293	—
Ваљевска гимназија	3	3	4	3	1	1	2	—	17	225	—
Крушевачка гимназија**	18	7	10	13	2	2	—	—	52	515	—
Шабачка гимназија	4	1	1	4	—	1	2	—	13	225	—
Врањска гимназија	6	4	2	4	1	3	—	—	20	270	—
Јагодинска гимназија . . .	8	6	5	1	2	—	—	—	22	300	—
Пиротска гимназија	6	5	6	—	3	—	—	—	20	338	—
Чачанска гимназија	1	3	2	2	2	2	—	—	12	168	—
Лесковачка гимназија . . .	12	10	1	1	—	—	—	—	24	180	—
Неготинска гимназија . . .	5	3	1	—	—	—	—	—	9	129	—
Смедеревска гимназија . .	2	2	1	2	—	—	—	—	7	84	—
Свега	187	110	86	58	24	25	29	27	546	6863	—

II тромесечју

НАЗИВ ШКОЛЕ	Број благодeјанаца								Свега благодeјанаца	Свега издато	
	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII		дин.	п.
I београд. гимназија . . .	3	6	2	1	4	3	6	4	29	877	50
II београд. гимназија . . .	12	10	11	7	4	1	3	5	53	1080	—
III београд. гимназија . . .	3	4	2	1	—	—	2	6	18	768	—
Београдска реалка	—	1	3	3	1	1	2	1	12	540	—
Зајечарска гимназија . . .	2	3	1	4	—	1	1	1	13	432	—
Крагујевачка гимназија . .	5	6	1	—	2	2	—	4	20	450	—
Нишка гимназија	7	5	5	1	—	—	4	3	25	709	60
Пожаревачка гимназија . .	5	1	—	2	2	1	1	3	15	402	—
Ужичка гимназија	9	4	3	2	—	2	—	4	24	300	—
Ваљевска гимназија	—	—	—	—	—	—	2	—	2	135	—
Крушевачка гимназија**	4	5	5	5	—	—	—	—	19	361	50
Шабачка гимназија	3	1	2	3	—	1	1	—	11	225	—
Врањска гимназија	4	3	1	1	—	3	—	—	12	270	—
Јагодинска гимназија . . .	3	4	4	1	1	—	—	—	13	300	—
Пиротска гимназија	4	3	3	—	1	—	—	—	11	346	—
Чачанска гимназија	1	1	2	2	3	3	—	—	12	182	—
Лесковачка гимназија . . .	1	5	1	1	—	—	—	—	8	180	—
Неготинска гимназија . . .	1	3	—	—	—	—	—	—	4	103	—
Смедеревска гимназија . .	2	2	3	—	—	—	—	—	7	84	—
Свега	69	67	49	34	18	18	22	31	308	7745	60

* Крајем октобра одсеен је један благодeјанац из овог разреда, те је у том разреду у месецу новембру било 13 благодeјанаца.

** У овој је гимназији издато благодeјање само за октобар и новембар.

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

Статистика владања, вредноће, изостанака и казни у државним средњим школама

I тромесечје

НАЗИВ ШКОЛЕ	Средња оцена		Изостанци		Кажњено				Свега кажњено			
	владања	вредноће	оправдани	неопрвадани	старешини	разредним већем	преостало					
							напректором	професором				
I београдска гимназија	4-19	3-19	5409	11-15	647	1-33	146	7	6	165	0-34	
II београдска гимназија	4-51	3-52	5812	6-89	495	0-59	175	46	12	10	243	0-29
III београдска гимназија	3-90	2-71	6673	11-96	1025	1-83	209	66	32	12	319	0-57
Београдска реалка	4-10	3-60	3729	11-91	390	1-24	165	16	5	56	242	0-77
Зајечарска гимназија	4-43	3-07	3110	9-20	166	0-50	104	3	2	—	109	0-33
Крагујевачка гимназија	4-24	3-09	6266	8-07	637	0-82	131	15	17	39	202	0-26
Нишка гимназија	4-12	2-90	5642	9-01	1873	3-00	237	32	9	36	314	0-50
Пожаревачка гимназија	5-00	3-00	4769	12-19	140	0-36	101	2	6	—	109	0-28
Ужичка гимназија	4-31	3-25	1742	6-59	174	0-66	49	13	14	19	95	0-36
Ваљевска гимназија	4-17	2-94	2133	8-02	66	0-21	60	9	—	10	79	0-29
Крушевачка гимназија	4-58	3-08	4172	8-99	271	0-58	111	9	7	—	127	0-27
Шабацка гимназија	3-96	3-03	3672	10-84	67	0-19	137	37	—	5	179	0-53
Врањска гимназија	4-71	3-20	1590	6-71	121	0-51	44	2	—	—	46	0-19
Јагодинска гимназија	4-60	3-44	1901	6-81	178	0-64	80	5	—	4	89	0-32
Пиротска гимназија	4-60	3-28	151	0-70	53	0-24	53	4	2	1	60	0-28
Чачанска гимназија	4-59	3-02	2003	8-67	108	0-46	61	4	9	7	81	0-35
Лесковачка гимназија	4-83	3-00	2888	13-95	89	0-43	41	4	5	—	50	0-24
Неготинска гимназија	4-91	3-25	629	5-33	49	0-41	19	1	2	—	22	0-18
Смадеревска гимназија	4-20	2-85	1190	6-96	57	0-34	54	9	—	4	69	0-40

II тромесеčje

НАЗИВ ШКОЛЕ	Средња оцена		Изостаци		Кажњено				Света кажњено		
	палања	вредноће	оправдани	неоправдани	Разредним старешиним	Разредним већем	инструктором	професор. саветом			
										оцена	оцена
I београдска гимназија	4.04	3.18	6296	1179	2.68	160	36	16	25	237	0.53
II београдска гимназија	4.36	3.57	8714	584	0.73	204	23	31	18	276	0.34
III београдска гимназија	4.02	3.21	7561	728	1.37	152	12	72	7	243	0.46
Београдска реалка	4.10	3.62	4184	575	2.01	115	26	—	21	162	0.57
Заједарска гимназија	4.05	3.31	3629	120	0.38	96	8	38	25	167	0.53
Крагујевачка гимназија	4.55	3.21	6396	275	0.36	129	28	23	9	139	0.25
Нишка гимназија	4.38	2.95	5951	768	1.31	203	25	25	40	293	0.50
Пољаревачка гимназија	4.56	3.45	3938	55	0.14	66	1	11	4	82	0.24
Ужичка гимназија	4.36	3.33	1674	80	0.31	36	8	13	1	58	0.22
Ваљевска гимназија	4.26	3.09	2166	119	0.47	73	10	2	8	93	0.41
Крушевачка гимназија	4.58	3.26	4609	182	0.40	75	6	4	21	106	0.23
Шабацка гимназија	4.26	3.06	2967	149	0.45	62	14	17	15	108	0.33
Брањска гимназија	4.78	3.13	1616	733	0.27	29	—	—	1	30	0.13
Јагодинска гимназија	4.55	3.54	3240	180	0.64	101	14	1	3	119	0.42
Пиротска гимназија	4.56	3.28	1856	240	1.17	80	7	6	10	103	0.48
Чајанска гимназија	4.57	3.19	2212	168	0.75	40	6	1	7	61	0.27
Лесковачка гимназија	4.55	2.88	953	53	4.62	29	1	1	—	31	0.15
Петотинска гимназија	4.88	3.20	662	28	0.24	27	4	—	1	32	0.28
Смедеревска гимназија	4.29	3.05	1428	46	0.27	36	8	3	5	52	0.30

Средњоскопска гимназија у Београду, основана 1864. године, првобитно је била женска, а од 1878. године је постала смешана.

Статистика владања, вредноће и казни у приватним средњим школама

I тромесечје

НАЗИВ ШКОЛЕ	Средња оцена		Изостанци		Кажњено				Свега кажњено	
	владања	вредноће	оправдани	неоправдани	разредним старешиним	разредним већем	инспектором	професор. саветом		
										оцена
Задарова приватна гимназија	4.53	3.42	1660	1372	105	0.87	32	—	53	0.43
Нишка приватна гимназија	4.84	4.48	1397	11.45	174	1.42	10	—	13	0.10
Алексиначка приватна гимназија	4.53	3.50	2100	10.09	324	1.56	36	1	45	0.21
Валевска приватна гимназија	5.00	3.60	1227	18.59	—	—	4	—	4	0.06
Клеопатре Бајиће приватна гимназија	4.76	4.20	732	20.91	34	0.97	—	—	6	0.17
Крушевачка приватна гимназија	5.00	4.00	2298	11.48	—	—	5	1	6	0.05
Пожегарска приватна гимназија	4.88	3.97	1250	12.02	—	—	17	—	17	0.16
Смедеревска приватна гимназија	4.66	3.75	842	13.58	—	—	6	—	6	0.09
Зајечарска приватна гимназија	5.00	3.99	665	12.09	—	—	—	—	—	—
Прокупачка приватна гимназија	4.20	3.20	80	1.60	28	0.56	9	—	9	0.18
Лесковачка приватна гимназија	5.00	3.31	376	1.34	—	—	—	—	—	—
Негосинска приватна гимназија	5.00	3.30	129	4.16	—	—	—	—	—	—
Пиротска приватна гимназија	5.00	5.00	35	1.17	—	—	—	—	—	—
Ужичка приватна гимназија	5.00	3.93	426	11.21	9	0.23	—	—	—	—
Чачанска приватна гимназија	5.00	3.63	143	3.71	—	—	—	—	—	—
Врањска приватна гимназија	5.00	3.63	117	3.44	—	—	—	—	—	—
Загодинска приватна гимназија	5.00	4.41	216	6.35	46	1.35	—	—	—	—

II тромесеје

НАСИВШКОЛЕ	Средња оцена		Изостанци		Кажњено				Свега кажњено						
	владња	вредноће	оправдани	неоправдани	разредним старешним	разредним већем	инспектором	професор саветом							
										окупно	неокупно	окупно	неокупно		
Задарова приватна гимназија	4:35	3:35	1820	1:44	102	1:28	48	2	4	—	—	—	—	54	0:43
Ниска приватна гимназија	4:94	4:12	2414	20:11	5	0:04	38	6	10	7	—	—	—	61	0:30
Алексиначка приватна гимназија	4:42	3:64	1166	5:77	157	0:77	8	—	—	—	—	—	—	8	0:12
Ваљевска приватна гимназија	4:91	3:52	1616	25:25	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Калеонадре Бајинке приватна гимназија	4:77	4:45	858	17:87	48	1:00	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Крушевачка приватна гимназија	5:00	3:84	2290	20:44	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Пожаревачка приватна гимназија	5:00	4:32	982	9:53	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Смедеревска приватна гимназија	4:80	3:53	1179	20:33	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Зајечарска приватна гимназија	5:00	4:21	516	9:38	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Прокупачка приватна гимназија	4:29	3:55	123	2:13	95	1:82	13	—	—	—	—	—	—	—	—
Досковачка приватна гимназија	4:40	3:28	72	2:66	32	1:15	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Неготинска приватна гимназија	5:00	3:88	190	6:13	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Петротска приватна гимназија	5:00	4:22	116	3:86	63	2:10	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Ужичка приватна гимназија	4:90	3:70	508	13:73	23	0:62	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Чапанска приватна гимназија	5:00	3:82	166	4:37	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Врањска приватна гимназија	5:00	3:89	127	4:38	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Јагодинска приватна гимназија	5:00	4:11	409	11:69	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—

ПРЕВОДИ С НЕМАЧКОГ У СРПСКИМ ЗАБАВНИЦИМА ПРВЕ ПОЛОВИНЕ XIX ВЕКА

(Прилог Историји српске књижевности)

написао

М. Ст. Станојевић

(НАСТАВАК)

Трећи превод у овоме *Забавнику* из Геснера, јесте *Erast*, или како га Давидовић назива *Љубисав*. Игра једна, пуна наивности, из онога света безазлености, у коме се крећу и јунаци његових идила. Као што у „Првome пловцу“, удаљено од света живи мати са својом кћери, тако и овде, остављен од оца, од пријатеља, од целог света, живи сиромашни довац Ераст са својом женом (Луцилдом) и ситном дечицом (Миливојем и Милисавом)¹

Слуга њихов (а шта ће слуга сиромашним људима који ни хлеба немају довољно, мучно да би и сам писац могао одговорити), да би умањео беде, своје и својих господара, не бира баш тако деликатна средства, да дође до новаца — до хлеба. Он пресретне неког путника, одузме му половину од оне суме коју је при себи имао, и донесе кући Ерастовој. Овај га принуди да призна како је до њих дошао, јер он више воли гладовати, него туђе отимати. После дужега увијања слуга призна да је новац отео јер није право, вели он господару, да „где који лудов. који ни оне чаше воде што пије, достојан није потроши за један дан више него што би један поштен човек за целу, годину потребовао“. — Није право да једни људи „дворе до небеса допирућ“ имају, вели Симон, да троше на карте итд., као да су они срећу овога света сами за себе најмили, — док толики њих ни обичну колибу немају, па ни сам хлеб који је за опстанак тако потребан. Ипак господар га саветује да врати новац човеку од кога је узео, јер је то по његовом мишљењу просто разбојништво. Док се они тако објашњавају, на једанпут долази тај човек кога је слуга опљачкао, и на велико изненађење то беше Ерастов отац. То је онај исти старац који је пре много година свога сина отерао, зато што је преко његове воље узео себи за жену „лице које свако савршенство притежава, кром једног богатства у новци“. Оцу Ерастовом није требало девојачко „савршенство“, већ новац.

¹ Ова је имена преводилац сам измислио, јер се деца Ерастова не помињу изрично у оригиналу. Исто тако Луцилду прекрестио је у Драгињу, а слугу Симона у Радована.

Али овај опет није марио за богатство, „ни за сребро, ни за злато, већ само оно што је срцу драго“, како песма каже, па је с тога и морао доћи у сукоб са својим родитељем. Но сад је ствар свршена. Отац и син се мире, старац грли своје унучиће, а Снаха (Луцилда) уводи га у колибу да мало „отдахне и да се опорави“.

Ова идилска игра Геснерова, можда је у своје време нешто и вредела, али данас, у доба реализма, у доба када нам се износе и такве стварне слике где „дупежи и прости разбојници пресрећу бабе на друмовима и отимају им новац од продате пилежи“, и где толики француски и немачки писци иду тако рећи до одвратности са својим натурализмом и сензуализмом, — Геснерови бојажљиви Симони и добри блажени Ерасти, изгледају и сувише наивни, припрости и једнолики, те могу заморити скоро свакога читаоца. Таки је Геснер. Он има пуно безазлених шала и места где се површност врло очито истиче; а мало онога што би у својој врсти било тачно запажено и обележено. Стога се с правом на њега може применити она духовита француска реч: *il est grand dans son genre, mais son genre est infiniment petit*.

Сем Геснера, као што је већ речено у овоме се *Забавнику* помиње и *I. G. Herder* (1744—1803), чувени немачки критичар, историчар, песник, филозоф итд. Штета само што уредник од овога писца није преводио оно што му је најбоље и што му је управо и разлило славе по свету. Он је био најјачи у критици¹ и филозофско-историским списима,² па је одатле и требало почети. Као наследник Лесингове критике и његових погледа на књижевност, Хердер је у своје време одушевљавао читаве редове омладине, и она је листом пошла за њим. Он је био преставник и поборник оних распламтених духова који су одобравали Клопштокову школу, а Виланду („*dem Sittenverderber*“) певали *percat* и спаљивали списе.

Плодни овај немачки писац, био је по својој разноврсности врло подесан за српске преводиоце, нарочито за оне који су били уредници забавника и књижевних листова. Али и поред тога он се мање преводио, него нпр. Геснер, који није ни четвртину толико написао колико Хердер. Додуше, у *Летопису Матице Српске* и другим старијим листовима (*Српски Народни Лист*, *Подунавка*, *Пештанско-Будимски Скорогеча*, итд.), често се сусрећемо са његовим мањим чланчићима, но све то није ништа. Омашка је учињена и она се никако није више ни поправљала.

¹ Fragmente zur deutschen Literatur, 1767,
Kritische Wälder, 1768,
Blätter von deutscher Art und Kunst, 1773,
Älteste Urkunde des Menschengeschlechtes, 1774.

² Ideen zur Geschichte der Menschheit, 1784—1891.

Оно пак што се од овога модернога немачкога класика у *Забавнику* преводило није се много узимало у рачун. Уредник је, истина изјављивао и своју благодарност Хердеру, што се о Словенима (нарочито Србима) добро изражавао; али он ипак греши ако мисли да је овај историчар према нашој раси имао неких нарочитих симпатија. Не, то би била погрешка, ако би се тако узело. „Хердер је читаво човечанство сматрао као велику харфу у руди великога мајстора, и сваки му се народ чинио као нарочито удешена жица те огромне харфе, а он је разумевао целокупну хармонију њених различитих звукова“ — вели Хајне на једноме месту.¹ Он је дакле са својим космополитичким погледом био далеко од тога да му нарочито симпатише ма који народ.

Тај чланак који говори о Словенима (за тим о Турцима и Мађарима), преведен је у *Забавнику* за 1816. У њему су и они мањи преводи за које рекосмо да се нису бозна колико ценили, и које је уредник редовно стављао у „Смесице“. Ови краћи преводи познати под именом *парамитија*, штампани су у Хердеровој збирци *Blumenlese aus morgenländischen Dichtern*.² Поставак њихов, како нас немачки литерарни историчари упућују, треба тражити у источњачкој књижевности; нарочито у јеврејској и арапској. Тако познати филолог и критичар Динцер, помиње, као непосредни извор за те саставе: књиге под називом: Chr. Schoetgenii *Horae Hebraicae et Talmudicae*, Dresdae et Lipsiae, 1733; за тим: *Lexikon Chaldaicum talmudicum et rabbinicum*, 1735. Но Хердеру не беху само то изворна дела, већ и многа друга. У њима је он налазио само главне идеје, лајтмотиве, ако смемо тако да кажемо; а сав онај песнички украс, и форма у коју су ти мотиви обучени, створио је сам његов творачки геније. Као год у осталим делима, тако и овде, језик му је врло изразит и китњаст. Дикција живописна, а стил кренак и јасан.

Од оваких мањих радова Хердерових споменути нам је и „*Калигенију*, матер лепоте“, преведену у *Забавнику* за 1816 годину.³ Ову

¹ Herder betrachtete die ganze Menschheit als eine grosse Harfe in der Hand des grossen Meisters jedes Volk dünkt ihm eine besonderes gestimte Seite dieser Riesenharfe und er begriff die Universalharmonie ihrer verschiedenen Klänge — *Heine*.

² Давидовић је у *Забавнику* за 1816, превео осам таквих парамитија, а то овим редом: *Чедо милосрђа* (Das Kind der Barmherzigkeit); *Образ човечиј* (Die Gestalt des Menschen); *Чокот* (Der Weinstock); *Глас суза* (Die Stimme der Thränen); *Африкански суд* (Der afrikanische Rechtspruch); *Три пријатеља* (Drei Freunde); *Обладачељ света* (Der Ueberwinder der Welt). У *Забавнику* за 1818, преведене су ове парамитије: *Листе древности* (Die Blätter der Vorzeit); *Дрва рајска* (Die Bäume des Paradieses); *Лилис и Ева* (Lilis und Ewa); *Смрт Адамова* (Adams Tod); *Престол величествија* (Der Thron der Herrlichkeit).

³ Први пут штампана у *Вилманову Забавнику* 1803. (Das Wilmans'sche Taschenbuch für das Jahr 1803).

своју алегорију Хердер је написао у извесном осећању љутитости према онима који га у последње време живота почеше нападати, и пребацивати му да је скренуо с правога пута, пишући о стварима које нису од тако великог значаја. Свакојако ту треба разумети његову *Мета-критику*, *Калигену*, *Адрастеју* и друге мање, филозофске и теолошке расправе, уперене противу Канта и његових присталица.

„Калигенија“ је прилично успела ствар. У њој писац изражава своје мишљење о *лепоме* и *пријатnome*. И као год оно Виргилије што води Дантеа (у *Божанственој комедији*), тако и њега овде води Лесинг преко елисејских поља и показује му пут ка извору лепоте. Поред Лесинга ту је и Клајст. То су они писци чија је имена он још као ђак урезивао у кору дрвета, и које за све време свога литерарнога делања није никада заборављао.

Када је писац први пут зашао у неку пустињу (то је почетак алегорије) наиђе на неку децу где се играју по песку. Пита их шта раде, а она му кажу да деле *лепо* и *красно* од *пријатног*, а *добро* од *лепога* и *краснога*, да би ово последње могли што чистије издвојити. Иде даље и долази у земљу одвратности (*Abschen*), па онда у неку прекрасну дубраву у којој нађе језеро и ту се окупа. Чист, крепак и здрав путује он даље и на једанпут му се укаже Парнас, а на њему песници свију времена и народа. Ту су поред Петрарке, Пиндара, Сафа, Анакреона, Хорација, Уца, Теокрита и Геснера, још српски Терлајић и Доситије Обрадовић; (разуме се, ово је преводилац додао, или боље заменио, јер се у оригиналу помињу Лесинг и Клајст, а у преводу их нигде нема). На другом узвишењу седели су Омир, Осман, Данте, Ариосто, Тасо, Милтон и Сервантес. „Глас вашег Стојковића¹ допрео је до нас, каже му Милтон; и прекрасни његови стихови у *Кандору*, продужује Ариост и Сервантес“. У том излази Рајић (м. Лесинг) и пита га за прилике међу Србима (одн. Немцима), па га онда уведе у „Латинско Училиште“. Тамо су Сократ, Платон, Питагора, Аристотел, Епикур и Зено. Од новијих филозофа Лок и Лајбниц. У некоме врту опет беху Линеј и Бифон, с једне стране, а Коперник, Кеплер, Галилеј, Њутон и остали чувени астрономи, с друге стране. „Као воздухом каквим одуван“ нађе се наш сањало сад у некој пештери „естества“, и осети извесну невидљиву силу коју у први мах не разумеде, али му се ипак учини као да види лик жене с дететом на рукама. На глави јој венац од звезда, на грудима ружица, а одело од самога крина опа-

¹ Атанасије Стојковић (1773—1832), заборављени српски књижевник о коме се данас врло мало води рачуна.

Преводилац се овде сасвим заборавио кад каже „вашег Стојковића“, јер Стојковић није немачки већ српски писац; нити је опет преводилац тај који сања и пише алегорију, већ Хердер, а то није свеједно за састав испод кога стоји потпис „Г. Хердер“.

сано цвећем. Она приђе ближе и благим материнским гласом стаде му говорити:

„Ја сам Калигенија, мати лепоте, дете је моје природа. Из лепоте проистиче љубав; а љубав производи и ужива лепоту. Она се светли и сија у свему оном што је красно, а најчистије у теби, ако мудро, добро и силно будеш делао. Не истражуј источника, и из самих непријатних гласова стварај себи више благогласија. Теби ће бити име Калиас; ти си ме видео, нека ти слика моја у глави остане“.

Песника те речи коснуше и он се пробуди. Од тада је непрестано имао пред очима слику „Калигеније, матерње љубве, источника све лепоте“.

У *Забавнику* за 1818, сусрећемо се поред Хердера још и са овим писцима немачким: Aug. H. Lafontaine (1758—1831), Fr. W. Hermann (1778—1819); K. Streckfuss (1779—1844); и A. G. Meissner (1753—1807). Међу њима највидније место заузима Лафонтен, разуме се после Хердера. Али ни он није књижевник ни првога ни другог реда, већ можда чак трећег и четвртога. У своје време имао је велики број читалаца и поштовалаца, онако исто као и наш Видаковић, али је то доба било и прошло. Данас за њега само знају дебеле историје књижевности, а некада му се дела по неколико пута прештампаваху, и читашу са неописаним одушевљењем; више можда по дела ма кога немачког писца. Своју књижевну каријеру отпочео је Лафонтен драмама (нешто оригиналним, али више преведеним), па је даље наставио приповеткама и завршио романима. Занимљиво је чути његово мишљење о роману уопште, које је он дао у предговору својих приповедака *Моћ љубави*. Он вели:

„Роман је огледало стварнога живота, грађанска епонеја, басна у којој људи говоре и раде са придоданим моралисањем, очигледном наставом о човечјем животу, о страстима које га прате, о тешкоћама на које сваки под, свако доба и свако стање наилази, у хиљадоструким замршеностима. У роману је школа самопознавања, морал у примерима, и како ствари сада стоје, готово једина школа, бар за женскиње. То је роман, или би бар требало да то буде. И посматран са тога гледишта, ко би га могао сасвим пренебрегнути?“¹

Али то не беше само Лафонтеново мишљење; о роману и приповеци тако је мислила већина ондашњих књижевника. Лафонтенови списи (особито приповетке и романи) имали су да послуже младежи као поука кад се буде налазила у доба када љубав није шала. „Љубав је шала, вели он даље у поменутом предговору, која после извеснога низа година ишчезава, али има једно доба, када она није шала (Die

¹ Verbericht. Die Gewalt der Liebe I Theil, Berlin, 1799, 5. II, und dann. S. IV.

Liebe ist keine Posse), и када настану те опасне године, поуке треба тражити у роману“.

Што је још карактеристично код овога писца, то су сами догађаји и карактери које је он узимао, или из својих доживљаја, или их делимице налазио међу својим родитељима, браћом, сестрама и пријатељима. Отуда су неки критичари закључили да је Лафонтен доста верно описивао живот и да је међу својим савременицима био некаки реалиста. Да се такво мишљење распространи помогла је без сумње она борба коју је он водио са романтичарима тога доба, нарочито са В. Шлегелом, Овај га је највише нападао стога што у своје приповетке и романе „није уносио ни поезије, ни духа, па ни правога романтичнога заноса“. А међутим то је у оно време био први услов за једнога писца, ако је желео да се својим читаоцима допадне.

Узори, које је Лафонтен при своме писању узимао, били су Голдсмитов *Векфилдски свештеник*, Гетеов *Вертер* и *Мајстор Вилхелм*. Па онда често се угледао на Мармонтела и Жан Пола. Према *Векфилдском свештенику* имао је особите симпатије. „Када сам једном био у Лондону, каже он, задивише ме речи једне отмене госпође, која говораше да никада у своме животу није имала лепшега дана од онога, када је ову књигу читала. Али нико да ми не каже, ја и сам знам да је *Векфилдски свештеник* нешто више од обичнога романа“.¹

По месту које би Лафонтен међу својим савременицима заузео, долази он између Ифланда и Коцебуа. Избор грађе код сва три писца, у главном је исти. Ифланд обрађује породичну драму, Лафонтен породични роман. У начину обраде пак више се слаже са Коцебуом. Али га је надмашио благошћу свога осећања и наклоношћу према слабима и пострадалима, за које је мислио да још има поправке. Врлина коју је проповедао, у већини случајева је иста која се налази и код осталих романсиера крајем седамнаестог века.

Када се Лафонтен први пут појавио са својим списима, критичари су га жестоко напали, не само због облика, него и због извесних шаблонских мотива. Они су тако далеко ишли да му пребацују чак и неку неморалност која у његовим делима провејава, и ако се он сиromaх увек трудио да „наравственост“ буде на првоме месту што ће човеку из њих у очи пасти. Преширока је, разуме се, око тога била дуга и бескрајна, некада и претерана, али су га противници ипак победили.

Лафонтен је био врло плодан писац. Кажу да је написао око двеста свезака, које прича, које романа и разних драмских игара. Али му карактери никад нису добро изведени са психолошког гледишта. Исто тако недостаје му уметничког јединства и органске целине. Неприродности има доста: решаваће догађаја већином је у супротности

¹ *Natur und Buhlerei* (Die Gewalt der Liebe. Berlin, 1799, Theil IV, S. 56).

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

В
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

www.unil.rs

са законима праве уметности, и вређа покаткад естетичко чувство читаоца. Описивање је и сувише опширно и сувише натегнуто; а са својим многобројним диалозима преко сваке мере је досадан. Што је пак имао успеха код читалачке публике, то долази отуда што је готово увек умео да дирне у њено осећање, нарочито онда када описује несрећу невино страдалих људи. С друге опет стране његов успех долази од ванредно лаке дикције: изрази су му прости у кратким и јасним реченицама. Само што ово није одржао до краја, те му је стил изгубио оне индивидуалне карактеристичне знаке које је у почетку имао.

Поред оригиналних радова, Лафонтен је у последње време свога живота дао и неколико превода из старе класичне (грчке и римске) књижевности. Али су му ти радови остали готово и неопажени.

Са избором из Лафонтена, који је Давидовић у своме *Забавнику* за 1818, учинио, не можемо бити задовољни. Приповетка коју је он овде превео „Љубав и благодарност“, ни саме писцу није се свидела, и зато ју је доцније, у другим издањима својих списа, морао поправљати и дотеривати. Али је она у суштини својој остала ипак онака, каква је и у почетку била. Неприродности, усиљени ефекти и отужне сентименталности избијају свакога часа на површину, те је и добит од ње врло мада, управо никаква.

Ово што рекосмо о Лафонтену вреди у главном и за остале писце: Ф. Хермана, К. Штрекфуса и А. Мајнера.

Фридрих Херман је одавно заборављен код немачке публике, и ако је некада међу својим суграђанима уживао велику репутацију и као професор и као члан разних учених друштава. У књижевности је највише познат својим популарним причама за младеж,¹ и као уредник неколиких забавника.²

У својој приповетци „Завет или жртва безпримерна“, која је овде преведена, износи нам Херман човека који и под најтежим околностима остаје веран својој заданој речи, и за таку постојаност и чврстину карактера награђује се материјално и морално. Може бити да је од овога писца још што преведено у ондашњим српским забавницима, али нам то засад није било могуће испитати и ствар потпуно утврдити.

Карло Штрекфус такође није био плодан и оригиналан писац, али од њега имају Немци неколико изврених превода талијанских кла-

¹ *Moralische Erzählung für Kinder von 8 bis 12 Jahren.* Warschau, 1796.

Moralische Kinderbibliothek. Lüben, 1802—4.

² *Urania.* Sammlung romantischen Dichtungen. Lüben, 1806.

Taschenbuch für Freunde und Freundinnen des Schönen und Natürlichen, 1805—7
Neues Taschenbuch für Kinder, 1805.

сика: Ариоста,¹ Дантеа², Манцонија³ и Тасоа⁴. Поред тога уредио је ~~неколико~~ добрих забавника⁵, и написао приличан број приповедака, које су најпре биле растурене по разним забавницима а доцније су и засебно издате⁶. Његова приповетка „Бианка“ коју је Давидовић овде превео, изашла је први пут у Бекерову *Забавнику*⁷, а после и у засебној збирци приповедака изданих 1830, у две свеске⁸.

Садржина саме приче је проста, у истој манири у каквом су и остале приповетке тога доба биле. Бианка (Белка), ћерка бившега сардара Ватиста, упозна се случајно с Фернандом, сином некога неапољског министра Болофорта, и заклињу се једно другома „на верност до гроба“. Али родитељи су у свађи и неће да чују за њихову љубав и љубавне јаде. Но Фернанда помогну његови пријатељи те он свога оца силом примора да му одобри „сачетаније“ са Бианком. Отац попусти и њих се двоје узму.

Прича је развучена, с многим излишним епизодама, непотребним заплетима; и књижевна вредност јој је сасвим осредња.

Пети писац у овој *Забавнику* (за 1818), јесте Аугуст Мајснер, плодни немачки романсиер и приповедач, још и данас доста добро познат немачкој публици. Само што му критичари не дају оно место у литератури које је некада заузимао.

Од свију његових радова највише су му познате и највише се хвале *Скице*⁹ и *Басне*,¹⁰ издаване можда по стотину пута у засебним свескама, и иначе растурене по разним дечјим листовима и омладинским гласницима. У нашим забавницима преведене су свега три скице (разуме се са означањем, а без означања имаће их више). Басне су највише превођене у *Летопису Матице Српске* (књ. 28, 30 и 38). Све остало што је од овога писца код нас преведено, разбацано је по другим листовима, што овде не спада у круг нашега рада.

У *Забавнику* за 1818, превео је Давидовић Мајснерову приповетку „Александар и извор безсмртија“. Прича се ова састоји у познатом Александровом тражењу извора бесмртности, али без успеха.

¹ Ludon Ariostos: Rasender Roland. 6 Bände, Hale, 1818—20.

² Dante Aligheri's: Göttliche Komödie. Uebersetzt und erläutert v. K. Streckfuss. (Auflage 9, 1871). Phil. Reclams Univ. Bibl. Nr. 796—800.

³ Alessandro Manzoni's: Adelgis, Berlin, 1827.

⁴ Torquato Tasso's; Das befreite Jerusalem, 2 Bde. Lpz. 1822.

⁵ Oesterreichisches Taschenbuch für die Jahre 1801—6. — Musenalmanach für das Jahr 1805.

⁶ Erzählungen von K. Streckfuss, Dresden, 1813 (und 1830, Bde 2).

⁷ Becker's Taschenbuch zum geselligen Vergnügen, 1813 (S. 143—192).

⁸ Erzählungen v. K. Streckfuss. Berlin 1830, Bde 2.

⁹ Skizzen. Leipzig, 1778—88, Smlg 1—10. Sammlungen 11—14, Leipzig, 1796.

¹⁰ Fabeln nach Daniel Holzmann, Lpz. 1782. — Aesopische Fabeln für die Jugend, Prag u Lpz. 1791.

Силни деспота и власник толиких земаља, Александар Велики, пита свога учитеља Аристотела, а и друге мудраце, да му кажу где је извор бесмртности. Доста завијено и алегорично, али ипак разумљиво, они му кажу да таквог извора нема, нити може бити. Он не слуша. Sprema војску, одлази на далеки Исток; али се у путу разболи и умре, не напавши оно што је тражио.

Причање је задахнуто топлим осећањем, са простим и лаким начином излагања, те је приповетка поред све своје застарелости ипак остала пријатна.

*

У *Забавницима* за 1819 и 1820, не истриче се велики број писаца (свега су два три назначена), али то не значи да је у њима више оригиналних радова и да превода нема. И поред оних ода и једне народне песме од Вука Ст. Караџића („О кнезу Ивану Кнежевићу“), ипак су ова два *Забавника* то исто што и њихови претходници. И у њима је сличних приповедака са српским именима и тежњама да се све представи као „истинита повест“, јер се тада претпоставља и већи број читалаца.

Одмах у самом почетку *Забавника* за 1819, наилазимо на доста плоднога немачкога писца Рајнбека (Georg. v. Reinbeck, 1763—1849), који је поред приповедака у збиркама под разним именима¹, написао и приличан број драма, песама, путописа и неколике расправе из естетике, граматике и педагогике. Многи немачки рецензенти изражавали су се о њему врло повољно. Они су га оценили као писца који се одликује искреношћу, здравим осећањем, тежњом за правдом и истином, јасним и пријатним описивањем, а поврх свега тога истичу му као добру особину и то што је слике и карактере узимао из сфере свакодневнога живота. У колико је пак нама овај писац познат, не бисмо могли усвојити тај суд, и ако је Рајнбек са Ленауом био представник извесне групе младих књижевника, који су се као литерарни нотабилитети, често састајали у његовој кући, и покушавали да извесној струји даду тон онаки каки су они желели. Он не излази ни мало из колосека осталих приповедача, његових савременика. Узалуд ћете код њега тражити те особите црте, којима би он желео да се издвоји, да се еманципује, и да изгледа оригиналнији.

Давидовић наводи само две приповетке које је превео од Рајнбека, једну у *Забавнику* за 1819 („Младен и Милица“), а другу у *Забавнику* за 1820 („Избор“). Обе су приче једнолике, с конвенционалним тоном, и врло slabим физиогномисаним личностима. Страдања љубавника и љубазница, препреке у љубави, и најзад мелодрамски свршеци, — то је цела њихова садржина.

¹ Erzählungen, Lpz. 1808. — Winterblüthen, Lpz. 1817. — Blüten der Muse, Essen, 1813. — Lebensbilder, 3 Theile, Essen, 1829.

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А
В
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

Са овим двама приповеткама слична је донекле и она Хауптова (Th. Haupt, 1784—1832), „Викторина Олмондка, или двократно супружество“, у *Забавнику* за 1820. Хаупт је из онога истога кола незнатних немачких писаца из кога и Рајнбек. Обојица су одавно бачени у за-сенак и модерно доба труди се, како изгледа, да им шта више и имена заборави.

Исто тако незнатан, али нешто занимљивији од њих двојице био је Fr. A. Kuhn (1784—1829), уредник неколика забавника¹ и часописа. Писац је многих приповедака и неколико романа, који данас имају само релативне вредности.

Његови „Лукави рођаци“ (у *Забавнику* за 1820), долазе у ред интересантнијих новела, и свога творца приказују као писца који тежи да у љубавне мотиве уплете и друге људске страсти, и да човека што верније представи, да га изнесе онаког каки је, ни сувише доброг, ни сувише рђавог. Ево у главном садржине те приповетке:

Харун ал Рашид шетајући једном по улицама багдадским, наиђе на младића (Кадиба), који плаче и преклиње своју судбину, што му је тако мучан живот доделила. Он исприча даље Калифу, како је „смртно заљубљен у прекрасну Азелају“ (кћер неког обућара), али му је не дају јер је сиромаш. Нема ни оца, ни матер, ни рођаке, па ни пријатеље, нити икога на овоме свету, који би се на њега осврнуо и за њега марио. Калиф, када то чу, сажали се и постави га за везира. Мало прође, а ето ти разних „пријатеља“ и „рођака“ који му се почеше удварати и молити га за по коју службу, или што друго, говорећи му и представљајући се као његови вајкадашњи рођаци. Везир не одбијаше њихово сродство, али му је сваки онај, који се хтео назвати његовим рођаком, морао дати по неколико кеса томана. „Мој је дед, вели он, у деоби са вашим дедовима добио мање но што је требало, и стога је право да ви то сад мени надокнадите“. Новци стизаху са свију страна и када је Кадиб себе обезбедио, нареди да се доведе онај обућар чију је кћер он некада тако јако волео. Овај дође и везир га поче испитивати шта мисли о удаји лепе Азелаје. Он му каже да њу тражи неки Кадиб, од кога никад ни „сапожар“ не може бити, а камо ли што друго. Даље, нема рођака ни пријатеља, вели обућар, и зато му кћер, ни под каквим условом не може дати. Али кад се везир позва на господу која око њих стајаху, да посведоче је ли то истина што овај о Кадибу рече, они се сви приказаше као његови рођаци, и почеше побијати такве лажи у корист Кадибову. Бедни обућар сад тек познаде ко је и шта је Кадиб, те га замоли за опроштај. Овај му, дабогме, опрости. Ту се одмах уговори и дан свадбе. Али, на њихову

¹ *Wiener Musenalmanach* für das Jahr 1808. Wien, 1807.

Hortensia, Taschenbuch für Damen auf das Jahr 1811, 1812 и 1827.

несрећу, у том дође Калифов неки чиновник и саопшти везиру Кадибу да је са своје дужности смењен. „Рођаци“ разочарани, опет га остављају, а таст му и невеста, изненађени тим наглим преокретом, почну плакати. На то им Кадиб рече: „Не бојте се ви за то ништа. Лукави ови рођаци данас ме налуштају, али су ми они оставили, место себе друге рођаке, који ме неће оставити никада у нужди! Ено их свих у мојим сандуцима. Шест стотина хиљада томана, које сам накупио, то су најпостојанији рођаци овога света“.

Остаје нам још један писац који је у *Забавнику* за 1820. превођен, а то је А. Kotzebue (1761—1819). Коцебуови позоришни комади почели су се у нашој књижевности врло рано преводити, и суд је о њима у главном већ изречен¹.

Комад који је овде преведен јесте „*Алииска колеба*“, игра у једном дејству². То је прва Коцебуова игра која је у нашим забавницима прве поле деветнајстог века преведена; и како је пала у веште преводилачке руке, морамо с преводом бити задовољни. Но нека би превод у елегантности и тачности, баш и превазишао оригинал, сама игра је по својој главној теми тако безначајна, да ми управо и не знамо шта је писац њоме хтео.

Бивши официр (Алтери) спасава неког сликара (Фредерика) из јаме у коју је упао; доводи га кући и упознаје га са женом и кћери. Овај да би дао виднијег знака своје благодарности за избављење, почиње да им ради портрете. Задржавајући се дуже у њиховој „обитељи“, између њега и Алтериеве кћери разви се љубав и он хоће да се том девојком ожени. Родитељи не пристају, јер Фердерико треба да испуни неке нарочите услове, које старац тражи, па тек онда да добије руку младе Кларе, кћери његове. Баш кад се они једном о томе разговараху бану им у кућу путник (Вибранте), исприча своје јаде, како је на мазги имао неког путника, па како је овај због рђавог времена пао у неку јаму заједно с мазгом, и како он већ очајава што су оба двоје (и путник и мазга), вероватно за навек изгубљени! Алтери и Фредерико одлазе на дотично место, избеаве несрећника и на велико изненађење то беше Маркиз Виланова, отац Камелин (жене Алтериеве). Долазе кући, причају своја несрећна „прикљученија“; и пошто су се добро одморили и упознали настаје једно опште весеље, којим писац завршава своју игру *Алииску колибу*.

¹ О Коцебоу код нас је писао Н. Андрић, у познатој судији *Prijevodna beletristika u Srba*, str. 50—51. За тим Г. П. Поповић у својим расправама: *Српска драма у XIX веку* (С. К. Гласник, књ. V, стр. 289, 348—9). — *Нештгамане драме* Ј. Вујића (*Годишњика* XXIV, стр. 178).

² Die Alpenhütte. Eine Oper in einem Aufzuge. Први пут изашла у *Opern-Almanach für das Jahr 1815*, за тим у *Theater von A. Kotzebue*, Bd. XXX, S. 195—222.

Комад је овај требао да буде нека врска опере, као што га и сам писац назива. Али и кад би то био, тешко му је одредити род, јер опера може бити озбиљна или шаљива (комична). Ова игра међутим више личи на оперету него на праву оперу. Но и као таква она је врло невешто изведена. Лица певају и говоре у стиховима баш онда када најмање има места томџе. Сем тога стихови су до зла бога рђави, натегнути и преко сваке мере рогобатни. „Опера“ је дакле свој циљ промашила, и строго узевши, она то име не може ни носити. Поред тих крупнијих мана она има и других мањих недостатака, које није потребно овде све набрајати. Какве су пак остале Коцебуове драме, преведене по доцнијим забавницима, видеће се када оне буду дошле на ред.

У *Забавнику* за 1821, Давидовић је дао један преглед српске историје, удешен врло zgodно и за школску и за приватну употребу. Ова се истороја доцније прештампавала у засебна издања као школски уџбеник, и важила је као једно од најбољих дела своје врсте. Других радова у томе *Забавнику* нема, ни оригиналних ни преведених. С њим је Давидовић прекинуо даље издавање *Забавника*, и тек од 1833, оно је поново продужено, у Крагујевцу, такође под његовим уређивањем.

Са *Забавником* од 1821, ми смо у главном завршили књижевни период наших забавника прве четвртине прошлога века. Остали забавници који су у то доба излазили били су обично мањи календари или месецослови слични онима из прве деценије, о којима је већ било речи. Поменути будимски *Месецослов* из доцнијих година, почевши од 1812, разликује се од првих издања само у толико што је променио формат: пре је излазио на четвртини табака, а после на осмини, и донекле проширен. Његови трагови губе се око 1850; а од тога времена и календари почињу се јављати у већем броју на новом Вуковом правопису и у модернијем стилу и облику. Превода је у њима све мање и они се мало по мало специјализирају по нарочитим струкама, у каквом облику и данас излазе.

II Доба (1825—1850).

Период српске књижевности од 1825—1850, не само да се знатно разликује од претходног периода по правцу, духу и језику, него је од њега кудикамо богатији и бројем књижевних дела и бројем забавника. Вук и његове присталице воде у њему главну реч, а стара школа све се више губи и приближује своје крају, својој пропасти.

Када је 1821. престао излазити Давидовићев *Забавник*, а с њим заједно и његове *Српске Новине*, у којима беше усредсређен цео литерарни живот онога доба, у српској књижевности настаје извештан

тајан, нека потмула тишина, из које се ипак могао предвидети живљи покрет и бурније доба које је после 1825, одиста и настало.

Те године појави се *Српски Летопис*, а одмах за тим и Вукова *Даница* (1826), забавник за који се поуздано може рећи да је међу свима осталима био најбоље уређиван. У њему је Вук износио своје погледе на српски језик, историју, географију, етнографију и друге науке; сем тога има и неколико мањих превода с немачког.

Прва *Даница* за 1826, нема ни један превод. Друга пак од 1827, има једну источњачку приповетку („Четири луда Брамина“) од А. W. Schlegel'a у преводу од самога Вука, и Геснерову идилу „Еритија“ (дијалог између Мирсана и Ликаса), од М. Светића. О тој идили донео је *Летопис* (1827, књ. 9), једну белешку у којој се вели да је она „задржала у преводу лакост и нежност оригинала, и разблажава читатеља, као што мајска роса цвеће обнављава и оживљава“. Исто се тако писац ове белешке повољно изражава и о једној Светићевој оди, велећи да је „списана алкајским метром, и отаукује се благородним чувством и просто леним поетическим слогом“ — а све оно што је Вук написао изгледа му сумњиве вредности.¹ Вукова је *Даница* увек тако неповољно дочекивана од стране *Летописа*, и никада се о њој није чула добра реч. То је долазило отуда што су његови први уредници и сарадници били Вукови противници, и ма шта од њега изашло, њима то није било добро.²

Нама сад донекле изгледа чудновато како је Светић могао бити сарадник на *Даници*, кад се зна да је и он био међу првима који су на Вука нападали и осуђивали га. Међутим ваља приметити да се отворена и огорчена борба између њих двојице тек доцније отпочела око 1834, а нарочито онда када је Светић издао своје *Огњене јези-кословне* (1838)

Ово што је од Светића штампано у *Даници*, Вук није могао при-мити онако како је, по свој прилици добио, већ је језик дотеривао по своме правопису. Дабогме да то Светићу није било ни право ни угодно, и стога му се више никад није ни јављао за сарадника. Све остале *Данице* Вук је сам уредио и издао уз припомоћ својих многобројних „пренумераната“ и својих добротвора. Тако је *Даница* могла изаћи још за године: 1828 и 1829, па после извеснога прекида, поново 1834 и то јој беше последња година. Али ни у овој последњој, као ни у првој нема ни једнога превода, нити ма какве прераде по немачком. Док

¹ *Летопис*, 1827, част 9, стр. 166.

² У *Летопису* за 1834 (књ. 36, стр. 151) писац једне белешке о Вуковој *Даници* за 1834, вели да је пуна којекаквих „скарелности и да се сваки пренумерант љуто каје што је форниту за *Даницу* бадава платио“. Ово је по свој прилици писао сам Светић, јер је он тада био уредник *Летописа*.

међутим *Данице* за 1828 и 1829, имају девет преведених причаца, и то седам узетих из Ј. П. Хебела, а друге две из непознатих извора.¹

Johan P. Hebel (1760—1856) важи код Немаца као један од најчувенијих диалектичних песника, даље као хумориста и добар познавалац народних обичаја. Ко би год данас споменуо име овога немачкога сатиричара увек би имао на уму његову збирку прича под именом *Schatzkästlein (Ковчезић)*, у којој су покупљене многе народне приповетке (обично шаљиве) а неке је и он сам испредао или позајмљивао од других писаца.²

Многи су Хебелу замерали што је у стилу био погдекад тривијалан и употребљавао речи које се у отменим круговима не чују. Међутим он се увек могао од тога лако бранити, јер је налазио ослоња у народу онако исто као и наш Вук. Може бити да се Вуку баш зато и допао овај омиљени народни писац, што су они одиста имали у себи нечега заједничког. И један и други били су према својим противницима врло заједљиви и досетљиви. Обојица су на перу тако били јаки да је непријатељ скоро увек морао подлећи. Хебел је уз то био и вештачки песник (али свагда у духу народном). Писао је многе расправе и чланке из богословских наука. Водио је јаке полемике с тадањим књижевницима, научницима, филозофима и другим знатним људима. У свима тим радовима, па чак и у писмима, која је писао својим пријатељима, хумор је главни елеменат. Од француских писаца најомиљенији му беше *Жан Пол*, и он се доста на њега угледао. Једном приликом Хебел је и сам казао истина у шали, али у којој више има истине но шале: „*Mir will vorkommen, ich Jeanpaulisiere*“. Другом при-

¹ Све су ове причаце у *Даницама* штампане најпре без наслова. Доцније В. С. Борђевић уређујући државно уређење *Српске народне приповијетке и заговетке*, Београд, 1897. дао им је произвољне називе више по садржини него по оригиналу. За оригиналне Хебелове приповетке, вероватно да ништа није знао. Тако:

причаце код Хебела	имају назив код Борђевића	у <i>Даницама</i> за
1) Seltzamer Spazierritt.	Свијету се не може угодити	} 1828
2) Gutes Wort, böse That	Толкују свето писмо	
3) Das seltzame Recept	Велики рецепат	
4) —————	Потурчиће се и делибаша	
5) Das Seilers Antwort	Заслужио само једну личину	} 1829
6) Der Kluge Richter	Праведна пресуда	
7) Der Fremdling in Memel	—————	
8) Schlechter Lohn	—————	
9) —————	Бачванин и Грк	} 1834
10) —————	Шербеташче	
11) —————	Не помози, боже.	

Из наведеног прегледа види се да неких причаца (4, 9, 10 и 11) нема код Хебела. Док су опет код Борђевића изостале две Хебелове приче (7 и 8), а међутим има их у *Даницама* за 1829.

² Његова причаца *Ein gutes Recept*, није ништа друго до прерада познате новеле *Болесна удовица* од Fr. Soave о којој смо раније говорили.

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

ликом ће опет рећи: „Ich hab von Jean Paul gestohlen“ итд. Али нас се не тиче толико тај утицај Жан Полов на Хебела, него да видимо како је Вук превео и обрадио оно што је из његовог *Ковчежика* позајмио (или према горњој аналогiji „хебелнизирао“) за своју *Даницу*.

Можда ћемо се преварити, али нам се ипак чини, да ни један од наших ранијих преводилаца није показао толико вештине у превођењу (с немачког), колико Вук. Ко би и помислити могао да су поменуте приповецице преведене с немачког, када их први пут чита са осталим приповеткама народним? И они чисто српски изрази (србизми), и оне глатке српске реченице, па српска имена лица, места итд., све је то у толикој мери српско, да нам се пре чини да је Вук то чуо из уста каквога Подруговића, него да је превео с немачког. А да би заварео траг своме преводу он једној причи *Gutes Wort, böse That*, или како је Ђорђевић назива „Толкују свето писмо“, изразе из светогa писма не преводи српским, већ словенским језиком, штампајући их црквеним словима, и ако су те реченице у оригиналу казане сасвим обично: *So dich Jemand schlägt auf deinen rechten Backen, dem biete den andern auch dar*. Вук то преводи црквено-словенским језиком и каже: „Ашче тја кто ударит в деснују твоју ланиту, обрати и другују“. Исто тако реченице: *Mit welcherlei Mass ihr messet, wird euch wieder gemessen werden. Ein voll gerüttelt und überflüssig Mass wird man in Euern Schooss geben*. Вук преводи: „В њуже меру мерите, возмеритеја вам. Меру добру, наткану и потресну и преливајушчусја дадјат на доно ваше“. Најобичније немачко име *Joseph*, замењује Вук најобичнијим српским именом Милован. А причу *Der kluge Ritter*, чија се радња, по оригиналу, дешава негде у Азији, преноси у Сарајево, судија му је кадија, а главни јунаци Еро и Чивутин. У оригиналу се пак имена народности не помињу.

Као што из овога видимо преводи су доста слободни, а не тако буквални и строго верни оригиналу, као што би се на први поглед, од једнога филолога, каки је Вук био, могло очекивати. Ми рекосмо слободни, али морамо ипак учинити извесно ограничење, јер та слобода не прелази у прераду, у сувише велику слободу. Вук је између *верног* и *слободног* умео да нађе неку средину, која и према оригиналу и према преводу стоји на истој висини, тако да је сасвим свеједно читали ми превод или оригинал, уживање остаје исто, јер је у превод унесен исти тон и исто осећање које се и у оригиналу налази. Да се до оваких превода дође, човек мора познавати добро страни језик са кога преводи, а још много више свој матерњи језик на који преводи. Вук је те захтеве у свему врло добро испуњавао, па је стога и остао код нас, поред Ђ. Даничића и Ст. Новаковића, као узор преводилачке вештине.

*

WWW.UNILIB.RU исто доба када је Вук издавао своју *Данину* појави се године 1828, и Др. Ј. Стејић са својим *Забавима за разум и срце*. Ове периодске збирке Стејићеве (без календара), и ако имају облик осталих забавника тога доба, ипак знатно од њих одступају. Пре свега белетристике је у њима врло мало, а „књижевство“ и наука (у каквом се смислу данас разумеју), готово ни мало. Све се у главном своди на то да се „наш ум и наше срце изобразе, и да се нађе пут којим се до просвештенија и добродетељи долази“.

Од романа Стејић тражи да они буду истините и верне генеалогичке људских страсти, да своје читаоце упуте на оно што је добро и лепо, а да се клоне онога што је зло и ружно. Само на тај начин они могу постати балсам за ране које су грехови и неваљалства преваренима и заслепљенима нанели. Но таквих романа код нас је врло мало, вели он. А оно што имамо све се из „коекаквих књига краде, или из незреле пишчеве фантазије извучи“. Својим читаоцима препоручује романе Валтера Скота, јер се у њима карактери и обичаји много подударују са карактерима и обичајима српскога народа. И онај који би Србима ма шта по В. Скоту написао, заслужио би, по његовом мишљењу, велико признање и поштовање. А да би бар у неколико показао образац своје приповетке и свога романа, Стејић нам у првим *Забавима* пружа два три огледа оваке врсте, и жели да њима потврди своје мишљење, по коме ни у приповетци ни у роману не сме бити оно што се у животу не дешава. Разуме се да у томе није успео јер су му приповетке и сувише тенденциозне, с многобројним сентенцијама и псеудо-класичним моралом сваке врсте.

У другој књизи *Забави* (1831), таквих приповедака је већ мање, али моралних поука много више. Сем две мале преведене приповетке: „Лас Касас“ од Ј. Ј. Енгела¹, и „Трипутнице“ од непозната писца, све остало своди се на чисто придиковање о свету, о људској нарави, о мудрости, „честности“ и т. д. Даље има велики број басана „по различним славним баснотворцима израђене, а по нуждним потребама за читаоце истолковане и као руководство моралне науке употребљене“. С овим је баснама Стејић желео да подражава Доситију, те је уза сваку додавао и своје „толковање“ или „науку“. Али у томе имитирању није могао достићи оно богатство слика и онај успех који се у „наравоученијама“ налази. Сличности између Стејића и Доситија,

¹ Entzückung des Las Casas. Стејић је причи дао слободан назив „Лас Касас, на небесима у анђелској радости“. На крају исте додао је неке напомене где између осталог вели и то да „Тидге (Ch. A. Tiedge, 1752—1841), славни онај Поета, о овом нашем спомену имена и умирања Лас Касасовог, ово каже: „Es ist ein entzückender, unvergänglicher Kranz, den Engel, im drittem Theile des Philosophen (?) für die Welt, auf das Grab dieses Weisen niederlegte“.

ако има, једино би могла бити у томе што су обојица басну сматрали као средство за давање поуке, а не као литерарни облик који се подешава и стилистички обрађује у намери да се читаоцима више пружи забава, а поука тек на другом месту. Оваким мишљењем они се не слажу са Лесингом и Лафонтеном који су на басну друкчије гледали. Зна се да је Лесинг доказивао како басна треба да буде граница између песништва и морала, у којој се морално начело више и јасније истиче него у обичној приповетци. Таким су дефиницијама доцније замерали Грим и Хердер, али је она ипак донекле остала у важности. Јер су и присталице Лесингове и присталице Доситијеве имале право — са својг гледишта. Овакво Стејићево схватање басне, није дакле било толико погрешно, колико је погрешно било не означавати ауторе од којих су позајмице чињене.

Али вратимо се приповеткама и другим преводима у *Забавама* за 1831.

Писац поменуто приповетке „Лас Касас“, Johann Jakob Engel (1741—1802), познат је и у немачкој књижевности као драматичар¹, приповедач² и писац спекулативних и популарних филозофских расправа³. Као такав био је врло подесан за Стејића, а и остале наше преводиоце, који су тежили да им преводи и списи уопште, буду у тону моралистичком и да на српске „писатеље“ утичу од прилике онако као што је Енгел желео да утиче на немачке.

(Наставиће се).

¹ *Der dankbare Sohn*. Lustspiel, Lpz. 1771, 8°. — *Die Apotheke*. Komische Oper. Lpz. 1771, 8°. — *Der Diamant*. Lustspiel (nach dem französische). Lpz. 1782, 8°. — *Der Edelknabe*. Schauspiel. Lpz. 1774, 8°. — *Die sanfte Frau* (nach Goldoni). Lpz. 1779, 8°.

² *Lorenz Stark*. Ein charaktergemälde, zuerst in Schillers *Haren* 1795—96. dann Berlin 1801. 8°. *Die Fürstenspiegel*. Berlin, 1798, 8°.

³ *Der Philosoph für die Welt*. Lpz. 1775, in 8°. II Theil 1777, 8° I—II, 1787, Theil III, Berlin. 1800. Thal I—III, Berlin, 1801, 2 Bde. — *Versuch einer Methode*, die Vernunftlehre aus platonischen Dialogen zu entwickeln. Berlin, 1780, 8°. — *Ideen zu etner Mimik*. Berlin. 1785—86, 2 Bde, 1804, 8°, п. а.

Први комад горњих игара (*Благодарни син*) преведен је и на српски од Емануеле Јанковића 1789. За неко се време мислило (по Ст. Новаковићу) да је ово било оригинално дело Јанковићево; али се доцније открило да то не стоји у истини (В. Леговиц, 1881, књ. 126, стр. 2; за тим Н. Андрић. *Prij. beletristika*, стр. 20—21).

 WWW.UNILIB.RS КРАТАК ПРЕГЛЕД ИСТОРИЈЕ ГРЧКОГА И ЛАТИНСКОГА ЈЕЗИКА¹

I. Грчки језик

од

Јак. Вајернагла

 Грчки је индо-
европски
језик.

Увод. Историју грчког језика можемо с помоћу најстаријих књижевних споменика и уз правилну оцену наречја пратити унатраг до краја 2. тисуће година пре Хр. и приближно утврдити његову тадашњу особеност и распрострањеност. Још даље уназад води нас упоређење са другим језицима. Већ научницима, који су изучавали језик у старо доба, пале су у очи сличности између латинског и грчког језика. Слагања као што су код неких сродничких имена, на пр. лат. *pater* грч. *patēr* „отац“, лат. *māter* грчки у наречју *mātēr* „мати“; као код бројева, на пр. латински и грчки *tri* „три“ (у сложеницама), латински и грчки *octo*, *okto* „осам“, морала су се одмах указати не само научницима, већ и свакоме, који је познавао оба ова језика. До сличних опажања морало се доцније доћи и код других језика европских. Али ове појаве нису могли довољно објаснити. Тек проналазак Санскрта крајем 18. века дао је могућности за научно решење овога питања. Од времена Фридриха Шлегла и Фрање Бопа зна се, да грчки и латински припадају оба једној великој групи језика, која се назива не баш подесним али до сад бољим незамењеним именом „индогерманска“ или „индоевропска“. Данас дабоме не може више бити говора о каквом ужем сродству баш између грчког и латинског у обиму ове велике језиковне групе. Многобројна специјална слагања у речима код оба ова језика оснивају се на позајмицама од стране Италика; а оно неколико примера, где се ова језика слажу у творби облика насупрот свима сродним језицима, оснивају се свакојако на случајности, што се делом може и доказати. Ако се хоће, да се грчки прида којој ужој групи у обиму велике индоевропске језиковне породице, онда се нарочито (не рачунајући многобројна слагања са јерменским, што јако падају у очи) може нагласити заједница са језицима западне Европе уопште: са италиским, келтским и германским језицима. Као год и ови, тако и грчки у многим речима имаде грлени глас место пискавог у другим сродним језицима. Тако је у *he-katon* „стотина“ *k* као у латинском *centum* и британском *cant* према индиском *śatam*, аветском *satem*, литавском *szintas*.

¹ Из књиге *Die Griechische und lateinische Literatur und Sprache*, која је изашла у познатом зборнику П. Хинеберга (Hinneberg); *Die Kultur der Gegenwart*. Превод је местимиче скраћен. Преводилац.

Особености
грчког језика
www.bme1919.rs

Грчки језик уопште заузима усамљен положај. Дубока провалија дели га од других индоевропских језика, којима се у старо доба говорило на Балканском Полуострву. Само македонски чини могућно један мост, па и то је можда само због позније мешавине народне, т.ј. у колико је овде грчки језик зарана доспео у уста трачко-илирских варвара. Мноштво језичких особености заједничко је свима онима, који су се у историском времену називали Јелинима, и не може се у тој вези наћи ни код кога од осталих Индоевропљана. Две карактерне језичке замене могу се показати одмах на горе поменутој речи за „стотину“; *hekaton*. Први слог је израз за јединину; он, по заједничкој грчкој замени гласа *s*- једним дахом, одговара староме корену *set-*, који је некада у индоевропским језицима служио као израз за јединину и који се налази у првом слогу латинскога *singularis*. На против онеме *-kat-* у другом слогу од *hekaton* одговара у сродним језицима већином комплексе гласова, у коме испред гласа *t* стоји назал. У основном језику овде је изговаран један глас слично онеме *en* у немачком *reiten*, а такав глас сви Грци заменили су гласом *a*. Поред тога су Грци изгубили глас јоту, тако да латинском *jugum* (немачки *Joch*) одговара грчко *zygon*, латинскоме *jecur* грчко *hēpar*. За разлику од латинског грчки се ограничио на мало облика са консонантима на крају и одричући се првобитнога слободног акцента код једне речи даје највиши глас једном од три последња а под неким погодбама једном од два последњег слога. Ако се овима и још неким другим гласовним особеностима што се поглавито тичу консонаната додаду још неколике новине у творби облика, као упрошћавање падежнога система номена (према чему Грци између осталог немају аблатива, који је у латинском остао у животу и даље разграђаван), или израђивање инфинитива за разликовање темпрога и тако званих *geneta verbi*, поред неколиких других нових вербалних творевина, тада имамо од прилике све, што се поуздано може обележити као заједничко грчко или прагрчко, и тада су нам у рукама сви спољашњи знаци, по којима одмах можемо познати, да ли је неки кратки текст грчки или није грчки.

Набрајањем ових језичких новина не мисли се на утисак, као да је индоевропско наслеђе код Грка било изложено нарочито јаким променама. На против, грчки језик даје међу свима индоевропским језицима можда највернију слику првобитног језика. За овај положај он има од чести да захвали повољном стању у ком је предаван с колена на колена. Међу сродним језицима само индиски има да покаже старијих сиоменика. Ну и кад се грчки језик 3. века пре Хр. упореди са латинским баш овога времена или говорни језик пред крај старог рачунања времена са германским, у колико је он познат за то време, показује се, да је грчки остао вернији староме.

Старина
грчког језика.

www.unins.rs

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

В
И
В
Л
И
О
Т
Е
К
А

Јелинска племена имала су за собом дуго време дутања, пре но што су се настанила на својим историским седиштима. Ну по верности, са којом су они чували што је старо, може се судити да нису ништа преживели, што би променило њихову праву народну особеност, и да су туђе народне елементе или мало примили или, још пре, са срећном енергијом потпуно асимилovali. Ово самоодржање одликује Грке и на њиховим историским седиштима.

Не само у оним пределима, где су Грци по своме прејезици дању ступили у наслеђе старијих варварских становника и остали њихови господари и најтешњи суседи, као на обали Мале Азије, већ и на острвима Јејејског Мора и (уз пркос тврђењу Аркађана и Атичана да су аутохтони) свуда на копненој Јелади, пре Грка су становала друга племена, која никако нису била индоевропска. На многим местима варвари су остали живи и до историски јасних времена. Особито су јасни ови односи на Криту. У Одисеји се за ово острво вели, да на њему станују многи људи разне народности и разних језика; а то су потврдила ископавања за последњих десетина година. На натписима показали су нам се ту остаци једнога потпуно ишчезлог језика. Многобројна критска имена места а и лична имена нису грчка. У осталој Грчкој имена места дају најпоузданије сведочанство о некадашњем негрчком становништву. Најпознатија имена брда, као име Парнаса и медом богатог Химета имају карски наставак. Сем тога не може се сумњати у негрчко порекло неких боговских имена. Култ небеснога бога и с њиме име Зевса донели су Грци из своје прадомовине и спасли га на својим дутањима; али су у осталом од старијих становника примили многобројна места за култе а с њима и култе и света имена.

Толико, на имена места и имена богова, простире се језички утицај аутохтона. У остало језичко благо као да није тако рећи ништа продрло из њихових језика. Додуше, етимологија грчког језика није још довољно проучена; али и после даљег проучавања зацело ће остати још речи, за које се неће моћи доказати ни да су их Грци наследили нити да су их изнова начинили. Ми немамо основа да их другчије сматрамо већ као сасвим усамљене позајмице из језика старијих становника.

Тешко позајмљивање од туђих језика јесте једна од најистакнутијих језичких особина у Грка. Сасвим супротно Латинима, који су, докле год можемо уназад догледати, узимали из грчког језичког богатства, Грци су своју потребу у изразима готово потпуно задовољавали из властитих средстава. Све појмове личнога, породичног и државног живота они су грчки назвали; терминологија уметности и наука чисто је национална. Понајпре се још може опазити утицај туђега говора у насеобинским крајевима, као што инглески језик у Ин-

Непопознатост грчког језика.

Старије туђе речи.

дији и на Капу имаде позајмљених израза, који су неразумљиви становницима Лондона и Оксфорда. А нарочито су под туђинским утицајем насељеници Италије и Сицилије из разних грчких племена. Не само њихови називи за мере и новац наслањају се сасвим на тамошње домаће, што је лако разумљиво, већ и код њихових песника и у повељама налазимо латинске речи, као што су *campus*, *panis*, *rogus* у једва измењеном облику. Јелини у правој Грчкој називали су туђим именом скоро само са стране унесене предмете спољашње културе. Име за злато (*chrysos*) је семитско, за сребро (*argyros*) дошло је преко Мале Азије, а за олово (*molibdos*) и гвожђе (*sideros*) зацело је иберско одн. кавкаско. Што једино туч носи право грчко име (*chalkos*), то значи, да су Грци непрекидно имали само овај метал. Томе одговара, што је код Хомера негрчки названа ланена хаљина, хитон, и што се после Хомера као семитизми налазе између осталог имена писмена и неки изрази за тежину и новац. Тако је *тна* или *тне*, док су за опширнији појам *талент* и за појмове то деловима *драхма* и *обол* изабрани прави грчки изрази.

И са Александром и јелинизмом само је утолико код Доције туђе речи. позајмице туђега наступио обрт, што је сада било много више прилике, да се дају имена стварима из туђих земаља и народа и што пред тога варвари а нарочито Римљани почеше све више и више грчки говорити и писати, па при том своје говорне особине преносише на научени идиом. А наравно грчки је још јаче инфициран римским господарством и тиме, што је оно у царско време имало као последицу, — мешавином народа и на далеко распрострањеном говорењем оба језика код образованих људи па и код посленика. Појмови свакодашњице и јавнога живота све се више и више називају латински. Па тако је и са личним именима; мноштво оријенталских и римских имена употребљава се са грчким наставцима. За историју језика најпоучнија су имена као *Herodianos*, *Christianos*, где је на грчку основу накаламљен латински наставак (*-ianos* као у латинском *Caesarianus*). И иначе налазимо за творбу грчких речи употребљене латинске елементе; чак и унутрашњи језички облик и промена речи сведоче о оној заједници грчко-римске културе, која карактерише царско доба.

Цепане у наречја. Грчка наречја. Грчки језик најпре нам се појављује у јако обележеном цепању у наречја. Где на великим равницама станују номади, ту је обично језик на далеко једноставан. Ту нема природних граница, сталних центара. У непрестаном лутању свако има прилику да са сваким дође у додир. Тако је код степских народа у унутрашњој Азији; тако је код Арабљана. Обрнуто је код Грка. Овде је безгранична разграњеност земље морала нарочито изазвати многостручност у наречјима, јер свуда планински ланци и мора час одељиваху час опет састављаху; нека се упореди то, што су на Кав-

казу многи језици. У истом смислу утицао је политички партикуларизам, који је од чести постао због истог узрока. Ова множина наречја остала је неумањена и незбрисана и до оних времена, кад се писало и кад су се повеље овековечавале на камену и тучу. Наречја су се појавила и у књижевности, али овде наравно у почетку ретко непомешана; ипак су на пр. песме Сапфине и Алкајеве имале скроз еолски а Архилохове и Анакреонове скроз јонски звук. И тако су нам грчки дијалекти много боље познати но дијалекти старе Италије и имају већи историски значај него немачки па и француски.

Наречја у на-
собинама.

Не какав општи грчки језик, већ баш нарочито наречје свога града или предела Грци су носили и на својим походима ради колонизације. Тако је на Кипру, који су насељеници у тамно раније доба примили од предорскога становишта у Целопонесу, говорен исти грчки језик као у Аркадији, на Коркири исти као и на Коринту. И у Халкидици, на Понту, у Јужној Италији и Сицилији Јонци и Дорци су живели једни поред других са исто онаком језичком дивергенцом као и у материнској земљи. Неапол у Кампанији обликом неких израза јавнога живота одаје још у царско доба своје порекло из јонске Халкиде.

Витност одсту-
пања у нареч-
јима.

Наречја се размимолазе поглавито у гласовима и то нарочито у вокалима. Дуљења и сажимања код појединих наречја доводе до разних резултата. Јонци и Атичани замењују старо \bar{a} са \bar{e} , Елејци старо \bar{e} са \bar{a} ; латинском *māter* одговара код првих *mētēr* а код других *mātār*, баш као што је од латинског *cantātus* постало француско *chanté*, и као што с друге стране име *Suēben* и даље живи у имену *Schwaben*. Код консонантизма ваља напоменути различан изговор гласа *t* и неких првобитних консонантских група. Јонци и други су од старога *vikati* „двадесет“ начинили *eikosi*, као што Французи *t* од латинског *natio* изговарају као *e*; а латинском *quātvor* „четири“ одговара еолско *pessyres*, јонско *tesseres*, атичко *tettares*. Међу облицима речи прономен и инфинитив показују најмногобројнија одступања. Свакојако не беше инфинитив у прагрчком још добио утврђен облик, што показује и сведочанство из сродних језика. — У појединостима је ступањ и начин различности код наречја био одређен различним моментима, који су се укрштали, а којима само врло непотпуно одговара обична подела на еолски, јонски и дорски. Од чести су били од утицаја географски додире. Атички је имао везу ка северозападу са беотским ка истоку са јонским. Јонци у Малој Азији додириваху се опет у нечем с Еолцима, који становаху северно од њих. Поред тога имамо још утицај од старих аугања, по најјаснији у језичкој заједници дорских држава, али и у другом.

Атички дија-
лекти.

Право обличје језичкога живота до ситница познајемо за време цепања старих наречја понајбоље у Атици, захва-

УНИВЕРЗИТЕТСКА
БИБЛИОТЕКА

љујући обиљу књижевних споменика и записа. По ономе што се овде даје могуће издано утврдити, можемо под неким претпоставкама створити слику о најстаријим језичким приликама других грчких предела.

Језичко јединство у Атици. Понајпре посматрачу пада у очи једноставност атичкога језика. Једноставан је најпре у просторном погледу. Свако-како у 5. и 4. веку у целој Атици говорио се подједнак грчки језик, у колико је уопште језичко јединство могуће ма на којој пространијој области. Ни један камен не показује ма какав пример локалнога наречја. Ко оцени с једне стране законе језичкога живота а с друге стране првобитне државне прилике у Атици, сматраће као извесно, да се некада на Маратону другачије говорило него у Атини или Суниону. О некадашњем особеном елеузинском наречју сведоче и нека сакрална имена. Ну све је ово рано пропало. Схватаће Атике као једне polis није било само теорија. Атина је тако потпуно била центар, да је у себе усисала све месне особености. Њен језик био је норма за све, који су важили као њени грађани. Једини изузетак служи као потврда: Ороп има засебан дијалекат, сродан еубејском, али он је само по неко време припадао Атици. — Не сасвим тако једноставан, али ипак много једноставнији но што би се могло очекивати, атички је језик у социјалном погледу. Слојеви барем грађанскога становништва били су по језику мање одвојени него на пр. у старом Риму. Формално вулгарни говор у књижевности се потврђује само код странаца или онде где хоће да се страно порекло покаже као вероватно. А језик у текстовима, који нису стилизовани из уметничких обзира, значајно је подједнак што се тиче гласова, творбе речи и склопа реченичног, сем врло мало изузетака, па и ту често имају реч странци, досељеници и робови. — Да наведемо још и треће. Језик службе бојје издвојио се до душе у Атини од свакодневнога али само применом неког мањег броја израза, иначе неупотребљивијих, и у понекој прилици давањем јонске или хомерске боје вокализму, чиме је говор као добијао достојанство и отменост. Неразумљиве или полуразумљиве молитве и формуле, какве се могу наћи код толико многих народа и верских заједница а у старо доба код Римљана, нису познате у Атини (а, како се чини, ни уопште код Грка), барем не у државним култима. Томе одговарајући, и атички службени и правнички језик одликује се незнатним бројем застарелих речи.

Утицаји других наречја на атичко. Ма да је Атика била тако у се затворена, ипак су на њен језик утицала и друга наречја. Смејали су се додуше, кад је комичар износио на позорницу беотске, мегарске и лаконске звуке, али су по нешто примаали од ближих и даљих суседа и од досељених грчких суплеменика. Тако су од Дораца примили нарочито такве изразе, који одговараху аристократским круговима мисли или се употребљаваху при гозбама, а од Јонаца можда термине за култ,

науку и практично лекарstvo. Ну важнији су утицаји неатичних књижевних језика. Атичани су још врло рано и то веома поуздано и умешно знали писмено владати својим домаћим идиомом. Поред докумената говорни атички језик огледа се у јамбу Солонову као и у јамбу у комедији. Он одјекује и из Аристофанових дела. Ну Атињани се не усуђиваху изићи с њиме у високој појезији а у почетку ни у уметничкој прози. Овде су важили језички типови, који су били сковани код других Грка. У епиграму је елегија, која се језички наслања на еп, у трагедији за песме је еолско-дорска лирика, за дијалог у почетку јонска јамбика, наравно са јаким и све већим атичким додатком. Слично је и код уметничке прозе, како је на пр. представља Тукидид. Ну већ у 5. веку у прози почиње избијати чисто атички, а у 4. веку Атичанин је умео изразити све на свом језику.

Атички врхунац грчкога.

Атички језик овога времена обележава за нас врхунац историје грчкога језика, јер су за овим настала друга развића. Једна је битна особеност грчкога, што код њега са језичком културом и неговањем језика као уметничкога дела, како то данас налазимо на пример код појединих романских народа, иде заједно нека слобода и покретљивост, чега нема баш код тих народа. Тако су све снаге, којих је било у језику, добиле маха за развој, и језичко развиће до у 4. век није никада застајало. Насупрот оном стању, у ком грчки најпре излази пред нас, налазимо га у класичном атичком као много модернији, т.ј. постао је разумнији и практичнији. Одбачено је понешто примитивно или је на путу да буде одбачено, као дуал. Извршено је формално разликовање медија и пасива барем за нека времена. Ред речи је логичнији. Има веће подобности за генерални и апстрактни израз. Атичанин на пр. има једну заједничку реч за животињу, што Хомер још не имађаше. Од великога утицаја на моћ изражавања било је образовање категорије члана од показне заменице, те *ho basileus* првобитно „овај краљ“ сада значаше „краљ“ са истим развићем значења, које налазимо у француском *le roi* од латинскога *illum regem*, и као што је постао и немачки члан. Тиме је између осталог дата могућност за супстантивирање и за најфинији апстрактни израз. Обиље нових творевина за обележавање новог света мисли, који је нарочито у Атини наступио после Персиских ратова, долази с тога на последње место, што не знамо, у којој је мери у том имала удела цела језичка заједница. То исто важи и за вештину периодологије.

Језичко јединство код Грка.

II. Старији заједнички језици. Насупрот поцепаности у наречја, код Грка се врло рано опажа тежња ка језичком јединству. Не знамо, како су људи из разних племена разумевали једни друге, кад су се нашли заједно у трговини или рату или на свечаном скупу. Стварно слагање у самим речима и у мењању

речи морало је за престога човека бити застрто јаким гласовним одступањима, те се беотски Крићанину а тесалски Елејду чинило скоро као туђ језик. Ну Грци су рано дошли до заједничких језика. Значајно је за супротност грчке и римске културе прво то, што се у Италији језичко јединство ка једном само центру врши као полатињавање, а код Грка напротив издвојила су се поједина наречја да важе као панјелинска; друго, а то је још значајније, за полатињење Италије од вредности су поглавито политички моменти, примање латинскога језика заједно иде са примањем римскога грађанског права, док старији јелински заједнички језици никакве везе немају са државним приликама, већ вреде само за књижевност.

Хомеров
језик.

У исти мах најстарији и најважнији споменик грчке књижевности, Хомеров спев, стоји унеколико изван и изнад природних наречја. Како је до нас дошао, он носи јонску одећу, из сваког реда звучи нам за Јонце карактерни вокал $\bar{\epsilon}$, коме остали Грци стављају насупрот првобитно \bar{a} . Већ нас то уверава, да су ове песме, какве су пред нама, спеване у Јонији. Али јонски је само премаз, који је превучен преко једног нејонског језика са другим вокализмом, другим речима и облицима, језик најсроднији оним наречјима, која у времену после Хомера налазимо да се говоре на Лесбу и у Тесалији. Код оних племена, која су најпре становала у Тесалији а затим су се као Еолци стално настанила на северо-истоку Егејскога Мора, хексаметарски спев добио је свој први облик, и то је одредило његов првобитни језички карактер. Кад су Јонци присвојили овај спев, они су даље певали на језику, који су створили Еолци. Само су они у примљеним стиховима и фразама полагано променили оне речи, које су им биле обичне чак и са истом метричком вредношћу али у другачијем гласовном облику, а нарочито су у њима стављали себи обично $\bar{\epsilon}$ место дугога \bar{a} . Даље су поступно а све више и више увлачили и речи и облике свога наречја, узимајући на пример поред еолског *ammes* „ми“ своје *hemeis*, поред *pisyres* „четири“ своје *tessares*.

Хомеров је-
зик није на-
родни.

Ну овим је Хомеров језик обележен само у једном правцу. Ништа не би било погрешније него на основи реченога гледати у њему просто једну мешавину живога народног језичког добра двеју суседних наречја. У епу непосредно поред оних речи и облика, који припадају времену његових најмлађих песника, имамо и многобројне друге, који су већ вековима били непознати говорноме језику. А смемо с поузданошћу узети, да је сличне мешавине било већ у старијим епским песмама, које су за нас изгубљене. Даље еп је потребама метра допуштао јак утицај на избор и облик речи. Он напослетку представља само један исечак из језика, садржи само оно, што је за отмена уста важило као пристојно. Тек из доцније књижевности може се извести, како су у најстарије време називане ствари и функције, чији

гласан назив још и данас важи као неприличан. Хомер је у језику много уздржљивији него и атички трагичар. Непосредна исказивања афеката код њега су забрањена. Интерјекције не познаје скоро никако, и док жив говор, и на атичкој позорници, да би журно упутио коме реч или заповест, радо допушта да више пута дођу једно за другим вокативи и императиви, Хомер је себи забранио и ово просто средство за појачавање осем у једном из старине наслеђеном облику обраћања говором богу Аресу.

Ширење Хомеровог језика.

Као што је Хомеров језик већ својим постанком био издигнут изнад ограничености наречја, још више је издигнут употребом у току столећа. Захваљујући угледу Хомерових песама, његов је језик постао појетским заједничким језиком за целу Јеладу. Уопште сваки облик појетскога језика код Грка садржи барем поједине елементе, који потичу из Хомерова језика. Језик службе божје и давање имена стоје под његовим утицајем. Најстарија проза не уме да се отргне од Хомерских реторских украса. И у језику је Хомер био васпитач грчкога народа.

Појетски вештачки језици уопште.

Хомеров језик био је заједничко добро већ у оно време, када се још свуда појединци и општине у стварном животу служуahu наслеђеним наречјима. Понека застарела Хомерова реч зацело је била потпуно неразумљива, и ако је од ранијих времена песник објашњавао у школи, и њу је онај, који се у певању наслањао на Хомера, избегавао или и (од чести баш због погрешне наставе) рђаво употребљавао. Свакојакo је значајна лакоћа са којом је Грк, за кога учење туђега језика иначе једва долази у обзир, умео уживати у једном типу грчкога језика, који је барем изван Јоније у свакој трећој речи одступао од обичнога начина. Ово важи и за други вештачки језик, који је после Хомера и под његовим јаким утицајем добио панјелинску вредност, за језик лирике. Својим дорским што помало иде на солики он показује, где је постао. Ну и он није остао везан за своју постојбину. Он нам је поглавито познат баш преко песника из оне области, која у дијалекту одступа, као што је Беоћанин Пиндар. Његово често *ā*, овда онда *oi* (место *ō* и *ī* у другим наречјима) осећало се као карактеристика једне одређене стилске врсте.

Надмоћност јонскога.

Велики значај добио је од 6. века језик малоазиске Јоније. Најпре једна ситница. Захваљујући положају своје покрајине и захваљујући својој окретности, Јонци су били главни посредници Грцима за источно језичко добро. Отуда долази, да су без знања јонских гласовних закона неразумљива нека оријенталска имена, којима се још служимо. Медски народ звао се својим језиком *Mada*, чему код кипарских Грка одговара *Madoi*. Ну Јонци су говорили *Medoi*, јер они уопште *ā* замењују са *ē*. Тако су за њима изговарали и сви други Грци, па тако са *e* цео запад сада изговара и пише ово народно

име. Даље, Персијанци, промењујући по свом начину *s* у *h*, назвали су *hindi* велику реку индиску (индиски *sindhuh*) и околну земљу и народ. Јонци, не могући изговорити *h*, одбацили су га, па тако су изговарали после и други Грци а затим и Латини, па према том и ми данас кажемо Инд, Индијанци, Индија.

Јонски језик
у прози.

Ну јонски није био за друге пресудан само у појединим облицима речи. Као језик јавнога живота он се ширио на југ од старојонских градова и одомаћио се у првобитно дорском Халикарнасу и првобитно варварској Карији. Јонци су даље дали прве угледе приповедачке и научне прозе. Отуда је дошло, да је у 5. веку напустио своје домаће наречје и служио се јонским онај који је прозом писао, ма био из еолскога Лесба или дорске Сиракусе. Ми се не бисмо чудили, да је јонски у овој периоди јачега додира и све већег зближавања код Јелина дефинитивно постао општи књижевни језик. Ну десило се другачије: њему сродан и јонским утицајем израђен атички језик дошао је на његово место. Па ипак му је он још у 4. веку правио озбиљну конкуренцију у неким књижевним областима, на пример код лекара. А чак до у позно царско доба огледали су се у јонској прози неки извештачени писци.

Књижевна
надмоћност
атичкога.

III. Јелинистички заједнички језик. О томе како је атички постао заједничким грчким језиком, нису нам стари оставили никаквих изречних извештаја. Чини се, да је ово распрострањене извршено двама путовима. Најпре књижевним, захваљујући предводничком положају, који је Атина заузимала у духовном животу Грчке. Представници модернога духовног покрета, који су се у Периклово време скупљали у Атини, писали су додуше једним делом јонски, али поједини између њих и атички. Од краја 5. века Атина је, према речи Хипије из Елиде, била *prytaneion tes sophias*, огњиште мудрости, духовно средиште у Јелади; она је за философију и говорничку вештину била са свих страна тражено место за наставу а у исти мах мах и место, где су постала најсавршенија прозна дела. Разуме се готово по себи, да су учитељи за ученике а класична дела за оне који су се на њих угледали били од пресуднога значаја и у спољашњем, језичком облику, да су ученици Исократа и Платона писали атички а врло често баш и говорили, ако су и одрасли у крају са другим наречјем.

Политичка
надмоћност
атичкога.

Поред тога не сме се превидети значај, који атичка држава у 5. веку има и за историју језика. Насељавања једно за другим некадашњих савезних градова атичким колонистима и престано изашиљање чиновника и посада у савезну област утицали су заједно са разгранатом атичком трговином, да се свуда на Егејским Мору чуо атички говор. Од тога није било далеко, да и домаћи пођу

за овим примером. А још јаче је у овом правцу на све савезнике утицао служба у атичкој војсци и атичкој флоти, принуђавају да се у неким случајевима изиђе пред атички суд, учешће у свечаностима у Атини. Уз то долази, што се за све савезне градове као углед наме-таше облик јавнога живота, који је важио у Атини, а с њиме и атички службени језик. Утицај свега овог показује се тек после пада атичке државе; али тада скоро одмах. Од прве десетине 4. века можемо опа-зити, како у области Егејскога Мора јонски као државни језик корак по корак уступа испред атичкога, тако да је овде у Александрово време био тако рећи побеђен. Чак у у јонским градовима, који никада нису припадали атичком савезу, налазимо га необично рано.

У књижевности је атички заједнички језик брзо свуда завладао. Не значи много то, што су се овоме опирали неки кругови дорскога света и што је на пр. још Архимед своја матема-тичка дела писао на једном језику, који је требало да важи као дорски. У основи је то био само заједнички језик, окићен са нешто дорскога иверја. Дужи отпор давали су стари дијалекти у јавном животу. На много места неговано је још наречје и нарочито употребљавано као интeрни државни језик и као приватан језик. Ну свуда се опажа знање заједничкога језика и прилагођавање томе језику; без језичких сред-става које је он давао нису се могли више писмено изражавати. Дока-зано је, да је још у царско доба овде онде говорено наречјем. Најмлађи натписи на наречју припадају 2. веку по Христу. За скоро потпуну победу заједничкога језика и у свакодневном живом говору, која се не може потпуно доказати старим предањем, јамче нам данашње језичке прилике. Нови грчки дијалекти, сем једнога изузетка, имају корен не у старим грчким дијалектима појединих предела већ у заједничком језику. Онај изузетак чини дијалекат цаконски, који се говори југо-источно од Пелопонеса, а изводи се непосредно од дорскога, који је некада тамо говорен. Дакле само у једном забаченом планинском кутку могло се очувати старо народно наречје.

Победа заједничкога језика, осем угледа на Јонце и осем књижевности и тежња што су с њоме у вези, зависила је и од његова положаја изван првобитно грчке области. У атичком облику грчки је постао светским језиком. Кад је Александар једин-ство пренео на исток, није дошло у обзир никакво друго језичко оруђе. Већ је Филип употребљавао атички језик у својој дипломатији. Сам Александар био је образован атички. Људи од науке око њега гово-рили су и писали овим грчким језиком. Овај језик владао је, кад се он кренуо у ратни поход, као језик јавнога живота баш у оном делу грчкога света, који је најближи био Азији и имао највише саобраћаја са истоком.

Повлачење
дија-
леката.

Грчки за
Александра.

Ширене гр-
www.ткога.на.с
тстоку.

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А
В
И
В
Л
И
О
Т
Е
К
А

Наслађајући се на Александрово оснивање државе, грчка језичка област необично се раширила, и не у том смислу, да су од њега освојене области биле брзо и потпуно појелињене. Али великог су значаја имали од њега и његових наследника основани безбројни градови, јер су у њима били грчки језички центри у свима државним покрајинама све до индиске границе. Даље долази двор, управа и војска у државама Дијадоха. Тако исто и више образовање. Смемо узети, да је око почетка хришћанског рачунања година у оним деловима Александрове државе, који су прешли у римско господарство, градско становништво понајвише говорило грчки, а у осталом сви који су припадали вишим редовима знали су потпуно грчки. Није тако лако утврдити, како је тада и после тога било са грчким изван граница римских. Реакција истока утицала је наравно насупрот употребљавању грчкога језика. Ну ипак још за дуго налазимо грчки и овде С друге стране опет зна се, да су у границима римске државе стари народни језици и даље живели поред грчкога.

Облик зајед-
ничког језика.

Јединистички заједнички језик, грчки *koiné*, има корен у атичком. Ну он се прилично много удалио од своје основе. Најире таквим унутрашњим развојима, које би свакојачко учинио и атички језик, да је остао ограничен на своју првобитну област. Овамо припадају неке гласовне промене, као што је поред упрошћавања дифтонга *ai oi* у *a o* нарочито итализам, о ком се много говорило од времена Рајхлина и Еразма, т.ј. прелаз од *ei ē* у *i*, од *ai* у *a*, од *oi* у *i* (доцније *i*); он одговара старој тенденцији грчких гласова и понајраније је извршен у Беотији, сукцесивно у осталим покрајинама, а свуда тек у царско доба. Овим двама групама гласовних промена стара грчка многогласност сведена је при крају старога доба на монотону владавину простих, нарочито јасних вокала. А и иначе се јако мења звучни карактер. Акцент постаје други: слогови изговарани некада са повишењем тона у царско се доба говоре са појачањем гласа, а појављују се спиранти (гласови као инглеско *th* итд), који су особина новога грчкога језика. Даље се модернизује функција речи и облика. Употреба предлога умножава се као накнада за просто исказивање падежима; на место простих спајања инфинитива долазе споредне реченице: и у једном и у другом наставља се с једне стране нешто, што већ атички језик показује насупрот најстаријем грчком а овај опет насупрот преисториском језичком стању, а с друге стране стварају се обичаји у изражавању, који су овладали у новом грчком језику. Томе одговара и речник.

Заједнички
језик
на хартији.

Ну поред овога даљег развијања у правој прузи атички као заједнички језик претрпео је и таквих промена, које се оснивају баш на положају, који он има као заједнички језик. Пре свега један заједнички језик већ по себи не припада тако потпуно животу као природни дијалекат. У почетку преоблађује писмена употреба над

усменом. Према том и јединистички језик је у нечем језик на хартији; у њему има израза и обрта, који долазе једино у правим научним списима па и ту само врло ретко.

Теже пада друга једна ствар. Стапање атичкога са особинама других наречја види се већ код атичке појезије и код почетака атичке прозе. Доцније је особито Ксенофон, зато што је у својим најбољим годинама био далеко од отаџбине, обогатио или покварио своје атичко наречје свима могућним другим језичким благом што је покупио на својим путовањима, а Платон је у списима из свога старачког доба показивао значајну наклоност ка појетском или и јонском. Ова мешавина, и то специјално са јонским, налази се сад опет у заједничком атичком језику. Али она овде иде ван круга уметничких прозаичара па и код њих далеко ван области индивидуалних стилских особености. Овде јој је дубљи корен. Јонци су били први неатички Грци, који су на место свога наречја ставили атичко. Према безбројним аналогијама, које је открила новија наука о језику, такво узимање туђег наречја или језика готово неизбежно је везано за прилагођавање онога што је узето са оним што је од природе наслеђено. Јонци, који су говорили или писали атички, хтели су до душе да говоре и пишу атички, али су, не хотећи, на ово ново преносили оно, што им је обично било од старог наречја. Они нису могли изговорити *h*: због тога су га избацили и у новим заједничком језику, Другу боју добиле су поред гласова и речи. Са јонског гледишта измењена је и њина употреба, проширен њин број. У мањој мери су овим тенденцијама додирнути и облици.

Са овим парцијелним појњавањем примили су заједнички језик остали Грци и варвари. То се опажа чак и код речи, које су од Грка нама дошле преко Римљана. Природно је, што су Грци, који су говорили дорски или јонски или други неки дијалекат, примивши заједнички језик уносили у њ опет особине тога наречја. На послетку су у устима варвара наступиле свакојаке измене.

Жив саобраћај у самом јединистичком свету донео је собом, да су, као некад јонизми, и ови други локални утицаји, било грчке било варварске природе по наречју, постали заједничко добро у појединим речима. Увек је свакојако она основа у језику, која није била заједничка, поглавито на самом месту показивала свој утицај и одређивала боју новим дијалектима, у које се по некој природној потреби морао диференцовати заједнички језик, раширен по тако пространој области. Овде су се створили први замеци за средњогрчке и новогрчке дијалекте. И још у другом правцу нису били подједнако на цео заједнички језик распрострајени како ови сад споменути утицаји тако и уопште све оне особености, које од атичкога одвајаху заједнички језик. Овај се делом на врло различне облике према образовању

Појњавање
заједничкога
језика.

Неатичко у
заједничком
језику

Одегућања у
заједничком
језику.

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

В
И
В
Л
И
О
Т
Е
К
А

www.univ.rs

и положају оних који су га говорили или писали. Грчки језик код Полибијанин-Посејдонија, у државним повељама Пергамона или првих Птолемеја сразмерно је близак атичком. Од њега јако одступа у лексикону, нешто у синтакси; напротив скоро никако у облицима и гласовима, у колико су ови представљени писменима. Атички је овде из јонскога само више обогаћен него модификован. Али у колико се даље спуштамо, у толико је језик мање атички и јонски, евентуално у толико је више варварски. Прост човек научи књижевне језике непотпуно и јаче стоји под утицајем наслеђенога и локалнога. Популарни облик заједничкога језика врло добро нам је познат из приватних писмена на папирима, од којих је у последњим година нађен тако велики број; али можемо бити уверени, да је њихов вулгаризам још много више надмашивала жива реч.

Библиски
грчки.

У вези са овим треба рећи неку о грчком код Јевреја и Хришћана, о језику грчке библије. Прошло је време, кад се мислило, да се он може сматрати као потпуно засебан језички тип. Напротив, он се мора унети у историју грчкога језика. Специјално Septuaginta (грчки превод библије од седамдесеторице тумача) долази међу његове најважније документе. Најпре као сведочанство о том, како је грчки језик прво добио приступа код неких од домаћега земљишта одвојених народних елемената са истока. Пет Књига Мојсијевих не би већ тако одмах после Александра биле преведене са јеврејскога, да тадашњој јеврејској дијаспори¹ грчки језик није био познатији него њихов домаћи језик. Затим из мало текстова дознајемо толико о осовности средњег заједничког језика, онога говорнога језика, који је, и ако управо није плебејски, ипак у свему слободан од литерарних претензија предања, био жив у писму и говору. Свакојако чист грчки језик не одјекује ни из једне главе септуагинте. Врло често су преводиоци неумешно и од слова до слова ропски преводили јеврејски оригинал реч по реч и тиме су грчком изразу а нарочито грчком склопу речи учинили свирепу насиље. Ово се не може порицати. Али такође не и то, да се баш у прилагођењу на израиљски свет појмова и библиски стил открила јединствена подобност за изражавање и покретљивост грчкога језика и преводиоцима омогућила стварање једнога веома изразитог језичког уметничког дела.

Најпре је у грчкој одећи Стари Завет доспео на запад и у њој је послужио за најстарије латинске преводе. Па и ако су се Јероним и Лутер опет вратили на јеврејски оригинал, ипак већ изрази као што су Psalm и Prophet, Pentateuch, Genesis, Deuteronomium и сад још дају сведочанство о том, да су Грци некада и на овом пољу били по-

¹ Дијаспора — Јевреји расељени; тако се зову Јевреји, који су од времена вавилонског ропства живели ван Палестине.

средници између истока и запада. И кад се говори о старом и новом завету (testamentum), овај по себи без смисла израз биће разумљив тек онда, кад се схвати као погрешно разумевање при превођењу грчке речи *diatheke*, којом су творци септуагинте свакојако на основи јонске језичке употребе превели реч „савез“.

Исто тако као и септуагинта не сме се ни Нови Завет по језику изоловати. И овде налазимо савремени говорни језик. Он је јако измењан га семитизмима, где су за основу узети арамејски оригинали или где је утицај септуагинте. Али на пр. код Павла има у склопу речи по некад а у самим речима врло мало јеврејскога утицаја.

За заједнички језик није у ствари била никаква несрећа, атицизам, што је у себе примио неатичке ингредијенце; пример инглескога језика а управо већ и пример старог грчког књижевног језика показује, колико се подобност за изражавање може повећати мешавином. А што се заједнички језик и иначе удалио од атичкога, то је знак живота. Утолико се јаче мора зажалити на реакционарну струју тако званог атицизма, који настаде у 1. веку пре нашега рачунања времена и који се у сачуваној књижевности најпре показује код познатога ретора и повесничара Дионисија из Халикарнаса. Он није до душе нешто сасвим особено и нечувено у историји грчкога језика. Архајизам је од вајкада био својствен појезији. И у јелинистичком времену њоме он влада више но икад, код појединих до потпуног одрицања сваке језичке оригиналности и до срачунатог подражавања старима. Чак ни старија уметничка проза није била без нешто архајизовања. А не сме се мислити, да су се тек за време јелинистичкога доба опет сетили великих мајстора атичке књижевности. Они су и дотле једнако читани, па зацело једнако су се на њима учили језику. Ново и особено у атицистичком је покрету то, што су сада атички језик означавали као искључиву норму, и што ни у једној врсти прозних састава, па чак ни у разговору, нису хтели допустити облике и изразе, који се не би могли наћи код атичких писаца, те је тиме вештачки повраћена у живот читава множина давно ишчезлих изрза. Чак пре векова умрли дуал опет је изазван из подземног света.

Услуге, које нам чине учитељи атицизма својим брижљивим упоређењем старијега и млађега језика, не смеју нас обманути у перверзности њихова рада. Главно беше то, да је од тада за увек био заустављен природни даљи развитак грчкога језика. Ко је хтео „коректно“ писати, морао је писати с муком, морао је атицистички требник напамет знати или га имати поред себе. До душе није никоме испадало за руком саставити и једну само већу реченицу без додатка новијих речи или говорне употребе. А понека атицистичка закрпа опет је скинута у току векова. Ну реакционарни идеал ипак се у начелу одржавао. Весело црпење из живог говора било је ускра-

Оцена атицизма.

ћено писцу и образованом човеку и одузета му храброст за ново стварање. Уз то је доšla још једна врло озбиљна штета. Поред више или мање старог атицистичког грчког језика код виших редова и у књижевности, текао је у устима простога човека вулгарни грчки језик, као природни наставак народних облика јелинистичкога заједничког језика. Тиме је створена јака супротност између књижевног и народног језика и између разних народних слојева, супротност, која иде кроз византиско време и коју ни данашњи Грци још нису савладали на велику штету књижевности и народности.

IV. Даљи живот грчкога у другим језицима. Казано је да има речи, које су из грчког језика наслеђем прешле у наш модерни говор. Биће можда умесно рећи о томе још што год у узајамној вези. Уколико Грци у главном мало имају да захвале другим народима што се тиче језика, у толико је моћнији и погоднији био у том њихов утицај на све стране. Баш ни један од околних народа није му могао умаћи.

Утицај грчког на источне језике.

Сирски језик пун је позајмљених грчких речи а из грчкога је узео и средства за творбу речи и за реченички склоп; на њему се опажа, да је за тисућу година имао поред себе грчки као виши језик. Не у толиком обиму и доцније но у Сирији, а у главном тек услед примања хришћанства, одомаћио се грчки језик у Јерменској. Па и језици даљнога истока нису остали без таквих утицаја.

Западне позајмљене речи из грчкога.

У сваком је погледу важније, што данашњи запад има из грчкога језика. Ту је повајпре оно време, кад су грчки колонисти, уметници и трговци донели своју вишу културу у Италију. Многе речи ове врсте тада су из латинскога и из романских језика што су од њега постали доспеле и у немачки језик, тако да их често само научник може познати као туђе речи. Ко би код речи *Pein* помислио на страну и то грчко порекло? Али у свом најстаријем немачком облику *rīna* ова реч очевидно потиче, као год и француска *peine*, од *rēna*, тј. латинског *poena* „казна“ по млађем изговору. А код овога *poena* опет не може бити сумње о пореклу од грчкога *poine*. Дакле један правнички народ, као што су Римљани, има Грцима да захваљујући за једну од својих најважнијих правничких речи заједно са целим системом израза, који су од ње створени. Немачки, као год и француски, ослања се на првобитно народни латински, коме је реч за казну карактеристичним померањем значења постала израз за муку и тегобу. Или да узмемо једну сасвим акутелно модерну реч: *Maschine* долази у последњем реду од једне грчке речи, које је већ било у Хомерово време и која је у свом литерарном облику гласила *mēchanē* а значила је „уметност, уметничко оруђе“. Римљани су је примили од једнога племена, које је изговарало *māchanā*, па су овај облик према гласовним законима свога језика обратили у *māchina* и ову су реч, коју

су очевидно поглавито преводили техничари, понајпре узимали у техничком значењу. Доспевши учевним путем у француски језик, она је отуда у 17. веку допutoвала у немачки. Свака стопа овога путовања оставила је свој траг на речи *Maschie*, *Sch* и нагласак на *i* показује њен пролазак кроз француски, *i* кроз латински, а опет порекло од једног грчког наречја. Али немачки језик има као изданке из истога грчког корена поред *Maschine* и речи као што су *Mechanik*, *Mechaniker*, где је грчки гласовни облик сачуван скоро непромењен. И оне су пореклом из старог Рима, али из оних времена и оних кругова образовања, за које је тачно наслањање на књижевни грчки језик било закон. Такве више учевне позајмице бивало је у најширем обиму кроз цело позније старо доба. Она се понова јавља у време хуманизма. Докле су до овога доба тек поједине грчке речи без римскога посредовања доспевале до Германаца, међу њима до душе тако значајне и много употребљаване као *Kirche* и *Kaiser*, почело се сада, на основи ново покренутога изучавања грчког језика, присти непосредно из извора. Најсилнија је ова тенденција била у 19. веку; она није још попустила. Ну, уз пркос све већој тежњи да се позајмљено што се може тачније прилагоди оригиналу, ипак је још јако старо, веома значајно римско посредништво. Обично се скоро увек грчим речима или речима створеним од грчкога градива даје онај гласовни облик, који су оне добиле или би га добиле у римским устима; каже се немачки *Tragödie* а не *Tragoidie*, *Peripherie* а не *Periphereia*, наука о лечењу дече не зове се *Paidiatrik* већ *Pädiatrik*.

Употребањост грчкога за терминологију. Погрчавање садашњег научнога (па и техничкога) језика, било оно пореклом из старог доба или је ново, оснива се на два момента. Прво, како све наше науке, изузимајући правну науку, воде порекло од Грка па су већ код њих већина дисциплина имале и данас уобичајена имена, добиле су све дисциплине велики део данас још уобичајених вештачких израза. Других моменат је одређен већ природом грчког језика. Кад треба створити имена за нове појмове и предмете, нарочито се радо узима грчки језик с тога, што је он за саставање и извођење из простијих речи барем толико исто згодан као и немачки а даје тако исто звучне творевине као и романски језици.

Позајмице грчких елемената за творбу речи.

Ну Грци нису свет обогатили само градивом свога језичког блага. Они су све народе млађе културе, који су с њима дошли у додир, васпитали за умешнију употребу властитих језика и научили их да језике уздигну до богатије виткости. Сирски је томе сведок исто тако као и философски латински једнога Цицерона или једнога Лукреција. И кад се жена баронова назива *Baronesse*, кад се од *Patron* направи *patronisieren* а од *Protestant* *Protestantismus*, и кад се од латинскога *pietas* и *spiritus* изведе *Pietist*

и *Spiritist*, тада се употребе завршеци, који су више или мање непосредно пореклом из грчког језика.

Грчка наука о језику. Ну ово и уопште никада непрекидани утицај грчкога језика нарочито се може доказати на овој грани наставе и науке, којој је предмет сам језик. Међу индоевропским народима једино су Индијанци и Грци без пострека и угледа са стране доспели дотле да створе граматiku свога језика. Непристрастан суд неће се угезати, да у овоме даде Индијанцима прво место. По оштрини и разностраниности опажања и по финоћи анализе нису Грци ни издалека с њима у том једнаки. Данашња наука о језику не би се могла ни замислити без угледа на Индијанце. Ну баш овај углед почео је дејствовати тек од пре сто година. Дотле је била од утицаја једино грчка наука о језику. И овом њеном јаком утицају, више још но у њеној стварној унутрашњој вредности, састоји се њен високи историски значај.

Грчка азбука. Прво дело Грка у науци о језику и једно од најзаслужнијих било је стварање властите азбуке из феничанске. Ова није имала нарочите знаке за вокале, још дакле не беше далеко измакла од карактера азбуке по слоговима. Кад су Грци пет феничанских знакова за консонанте употребили као знаке за вокале, били су први народ на земљи, који је имао потпуну азбуку по словима. Независно од грчкога на другом је месту тек у позније време развијен консеквентан систем потпунијег и равномернијег бележења вокала. Напротив у наслањању на Грке велики напредак за рана је добро дошао и другима. У Цесарево време грчка је азбука послужила Галима за њихов келтски језик, очевидно под утицајем из Масилије. Још много раније он је узет као основа за азбуке италиских племена, па дакле и Латина, чије су писмо узели и западни европски народи, те сада влада светом. И азбуке Словена и Колта направљене су према грчкој азбуци, а и сириско писмо из ње је узело неке помоћне знаке.

Развитак грчке науке, језика. Dionysios Thrax (око 100. пре Хр.) Фиксирање писма претпоставља увек неки ступањ гласовног опажања. Тако је са грчком основном наставом било још од старог времена спојено расправљање о простој науци о гласовима. Напротив научно обрађивање науке о речима настаје тек у Периклово доба; једна сцена у Аристофановим Облацима износи нам прве покушаје софиста у том правцу као предмет комичнога исмевања. Граматiku су довршили стојици и филологија јелинистичкога доба, а најстарију целокупну обраду њену имамо у ручнику Дионисија Трачанина (Dionysios Thrax), чији састав пада од прилике у време око 100. год. пре Хр. Ово потпуно елементарно дело, које као књижевни рад не долази у обзир и у ком имамо само суво набрајање онога чега су тада уопште били свесни а не какво финије научно испитивање, постало је једним од дела што су највише читана у античкој књижевности. Оно је давало оквир не само за старе обраде грчке

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

граматике све до почетка новoga времена већ баш и до краја 18. века. Оно је послужило и другим језицима. Његов траг може се наћи и код Латинаца. Граматичко обрађивање сириског језика као и јерменскога почело је једним преводом Диносија.

Утицање грчке науке о језику.

Нешто преко ове књиге, нешто преко друге књижевности ове врсте а нешто и директном усменом наставом грчка граматика је објавила целом западом. Истина Латини су у малим неким стварима радили даље на теорији и у том су постали за нас од вредности. А ни средњовековна схоластика ни испитивање семитских језика од почетка новoga доба нису били без утицаја на теорију о језику. И сасвим новим путовима она удара почетком 19. века. Ну никада се не можемо сасвим ослободити грчке науке. Што наша младеж учи као граматичке елементе, то је још необично слично садржају школске књижице Дионисијево. У рапчлававању језичкога градива, у реду који дајемо падежима и родовима имена, глаголским лицима, и нарочито у целој терминологији једнако се наслањамо на Грке. До душе, врло мало је граматичких израза грчких по облику, и то су поглавито такви, који се узимају за грчко језичко градиво, као што су *красис*, *аорист*: већина су латински. Ну ови латински изрази сви су буквално преведени са грчкога; сваки представља плод грчкога језичког мишљења. Израз *verbum* пореклом је из науке о реченици, која је вредила у Платоново време, а ако хоћемо да изнађемо смисао израза *casus*, морамо потражити савета у старих тумача Аристотелових; ова реч је означавала остварење нечега општег у нарочитим приликама, пошто је пред очима лебдела слика шипке, која одозго пада и забада се управо или косо. Првобитно значење често је дабоме уништено скраћивањем у практичној употреби. Кад на пр. облик за прошлу радњу и то баш само овај називамо *imperfectum*, т.ј. „не довршено“, то нам звони неразумљиво. Али најпре је овај израз важио и за презент; разликовало се *мишем* и *мисах* као незавршена садашњост и незавршена прошлост од *мицао сам* и *бејаж мицао* као израза за довршену радњу. У другим случајима Латини су рђаво превели. Бесмислени назив акузатив, направљен од латинскога *accusare*, као да је падеж за оптужбу, оснива се на погрешном преводу грчке речи, која тај падеж означава, сасвим према самој ствари, као облик израза за оно што је извршено.

Две незгоде свакојако су везаве за ово продужење научнога и дидактичког система. Грци су створили своју граматiku за себе саме с обзиром само на свој језик. Даље, они су је створили полазећи од одређених философских погледа и одређених схватања језичкога живота уопште и појединих језичких појава. Да ли се ми смемо држати још грчке схеме и за негрчке језике и код сасвим друге врсте мишљења и посматрања језичких ствари? Можемо посматрати на првим покушајима

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

сирске и јерменске граматике, како је наслањање на грчки уџбеник довело до насилних аката наспрам ових језика, а ни латински граматици нису били слободни од оваквих настраности. Та они се нису устезали, да латинском језику наметну правила грчке науке о акценту и да у просто плурачним глаголским облицима латинскога језика траже аналогије грчкоме дуалу. А и ми бисмо, кад би поље било сасвим слободно, граматику наших језика у понечем другачије израдили и морамо се колико је више могућно ослободити од наслеђене схеме, пошто граматици износимо језике других народних племена и делова света. Једнородност модерних језика са грчким, условљена заједничким пореклом, не даје ипак да се тако јако осети незгода традиционализма за граматичку кућевну употребу. И ако ми од тога патимо, што смо унуци, ипак немамо се стидети предака, чији смо унуци.

(Наставиће се)

„Просветни Гласник“ излази у месечним свескама од 6 и више табака, на великој осмини. — Стаје годишње: за Србију 12 дин., за друге земље 15 дин. у злату (франака). — Прегилата се шаље Управи Државне Штампарије Краљевине Србије у Београду. — Рукописи се шаљу уредништву (Министарство просвете и црквених послова у Београду). Они се, на захтев писца, враћају.

Одговорни уредник **ВЛАД. Т. СПАСОЈЕВИЋ**
Краљице Наталије ул. бр. 80.

ШТАМПА
ДРЖАВНА ШТАМПАРИЈА